

Yritystoiminta
Israelin laittomissa
siirtokunnissa
Seurantaraportti

7/22

Raporttia on rahoitettu vuonna 2021 kerätyllä joukkorahoituksella.

Finnwatch on suomalaisen yritystoiminnan globaaleja vaikutuksia tutkiva kansalaisjärjestö. Finnwatchin taustalla vaikuttaa 11 kehitys-, ympäristö-, ay- ja kuluttajajärjestöä: Solidaarisuus, Eettisen kaupan puolesta, Suomen Ammattiliittojen Solidaarisuuskeskus SASK, Attac, Kirkon Ulkomaanapu, Suomalaiset kehitysjärjestöt Fingo, Dalitien solidaarisuusverkosto, Maan ystävät, Kuluttajaliitto, Kansalaisjärjestöjen ihmisoikeussäätiö KIOS ja Suomen Lähetysseura. Julkaisuajankohta: marraskuu 2022

Kuva: Ryan Rodrick Beiler / Shutterstock.com

2. päivitetty versio: tietoja päivitetty 7.12.2022 koskien Travellinkiä (luku 3.9) ja Valviran ohjeistusta (luku 4.6).

Sisältö

1. Johdanto.....	4
2. Israelin siirtokunnat miehityillä alueilla	5
2.1 Israelin siirtokunnat yritysvastuukysymyksenä	9
3. Suomessa toimivien yritysten liiketoimintasuhdet Israelin siirtokunnissa.....	13
3.1 Rapiscan.....	13
3.2 Veolia.....	13
3.3 Volvo.....	14
3.4 Alstom	16
3.5 Wolt	17
3.6 CAF.....	18
3.7 Eden Springs.....	19
3.8 Pizza Hut	20
3.9 AirBnB ja muut alustatalouden matkailuyhtiöt.....	21
3.10 Delta Galil	22
3.11 General Mills	23
3.12 Heineken.....	23
3.13 RE/MAX Holdings	23
3.14 G4S	24
4. Suomessa myytävät Israelin siirtokuntatuotteet.....	25
4.1 Kaupan ketjujen omamerkkituotteet ja oma maahantuonti	26
4.2 Taatelit	27
4.3 Mausteet ja yrtit.....	29
4.4 Kosmetiikka	30
4.5 Muovi- ja hygienia tuotteet.....	31
4.5.1 Avgol.....	31
4.5.2 Keter	31
4.5.3 SodaStream	32
4.6 Viinit.....	33
5. CASE: Global G.A.P. -sertifiointi mahdollistaa siirtokuntatuotteiden maahantuontia Euroopan unionin alueelle	34
6. Eläkesijoittajien sijoitukset Israelin siirtokunnissa toimiviin yrityksiin.....	36
7. Yhteenveto	40
8. Suositukset	42

1. Johdanto

Israelin kansainvälisen oikeuden vastainen miehitys on jatkunut palestiinalaisalueilla ja Golanin kukkuloilla yli 50 vuotta. Tämä aikana Israel on perustanut miehittämilleen alueille satoja laittomia siirtokuntia. Kansainvälinen yhteisö, mukaan lukien Euroopan unioni ja Suomi, on tuominnut siirtokunnat kansainvälisen oikeuden vastaisina. Siirtokuntien perustaminen ja jatkuva laajentaminen on aiheuttanut vakavia ihmisoikeusloukkauksia alueella.

Niin ihmisoikeuselimet kuin ihmisoikeusjärjestöt ovat kiinnittäneet huomiota yritysten rooliin Israelin siirtokuntien ylläpitämisessä ja niiden laajenemisen mahdollistamisessa. Yritystoiminta siirtokunnissa on tuomittu laajasti, ja sitä pidetään epäyhteensopivana YK:n ihmisoikeuksia ja yritystoimintaa koskevien ohjaavien periaatteiden kanssa.

Tämä raportti on seurantalutkimus Finnwatchin alunperin vuonna 2012 julkaisemaan raporttiin¹. Tätä raporttia varten Finnwatch on käynyt läpi Suomessa toimivia Israelin siirtokuntiin liitettyjä yrityksiä käyttäen apuna kansalaisjärjestöraportteja sekä YK:n ihmisoikeusneuvoston toimeksiannosta laadittua listaa siirtokunnissa toimivista yrityksistä. Lisäksi Finnwatch on kartoittanut siirtokuntayhteyksiä lähettämällä kyselyitä kymmenille yrityksille sekä teettämällä kesällä 2022 yrityskartoituksen ja haastatteluja Israelin siirtokunnissa Itä-Jerusalemmissa ja Länsirannalla. Finnwatchin selvityksen kohteena olleille yrityksille on tarjottu mahdollisuus kommentoida niitä koskevia raportissa esitettyjä tietoja. Raporttia on rahoitettu vuonna 2021 kerätyllä joukkorahoituksella.

¹ Finnwatch, 2012, Kielletyt hedelmät: Suomessa toimivien yritysten yhteydet Israelin laittomiin siirtokuntiin, saatavilla osoitteessa: https://finnwatch.org/images/kielleyt%20hedelmt2web_updated_version.pdf

2. Israelin siirtokunnat miehityillä alueilla

Miehitetyillä palestiinalaisalueilla tarkoitetaan Israelin vuodesta 1967 lähtien miehittämää Länsirantaa, Itä-Jerusalemia ja Gazan kaistaa. Pinta-alaltaan suurimman palestiinalaisalueen, lähes 6 000 neliökilometrin² laajuisen Länsirannan väkiluku on 3,2 miljoonaa, joista noin 450 000 on Israelin perustamien siirtokuntien asukkaita³. Noin 360 neliökilometrin kokoisella Gazan alueella asukkaita on 2,1 miljoonaa.⁴ Itä-Jerusalemossa asuu noin 600 000 asukasta, joista noin 230 000 on siirtokuntien asukkaita⁵. Palestiinalaisalueiden lisäksi Israel on vuodesta 1967 lähtien miehittänyt myös Syyrialle kuuluvia Golanin kukkuloita, jossa Israel on asettanut tavoitteekseen kaksinkertaistaa nykyisen 25 000 siirtokuntalaisen määrän⁶.

Nykyiset Israelin miehittämät palestiinalaisalueet ovat osa entistä Iso-Britannian Palestiinan mandaattialuetta⁷, joka perustettiin 1920-luvun alussa. Sionistit⁸ olivat jo 1800-luvun lopulla alkaneet suunnitella tälle alueelle Israelin juutalaisvaltion perustamista. Britannian ilmoitettua luopuvansa mandaattialueestaan Yhdistyneet kansakunnat esitti vuonna 1947 aluejakoa, jonka mukaan Palestiina jaettaisiin kahdeksi itsenäiseksi valtioksi juutalaisten ja arabien kesken. Jakopäätös hyväksyttiin samana vuonna YK:n yleiskokouksessa⁹, mutta se ei koskaan toteutunut. Iso-Britannia ilmoitti, ettei se pane osapuolten vastustamaa jakopäätöstä toimeen. Syttyi sisällissota Palestiinan arabi- ja juutalaisväestön välillä, ja Iso-Britannian joukkojen poistuttua Palestiinasta 1948 sionistiliike julisti Israelin valtion

2 Britannica, West-Bank, <https://www.britannica.com/place/West-Bank>

3 Jerusalem Post, Growth rate of settlements plummets to all-time low, <https://www.jpost.com/arab-israeli-conflict/growth-rate-of-settlements-plummets-to-all-time-low-678817> (viitattu 10.10.2022)

4 Awad, O, President of the Palestinian Central Bureau of Statistics (PCBS), Brief Report on the Population of Palestine at the End of 2021, <https://arabcenterdc.org/resource/brief-report-on-the-population-of-palestine-at-the-end-of-2021/> (viitattu 15.9.2022); Gazassa ei asu enää siirtokuntalaisia, sillä Israel evakuoiti vuonna 2005 kaikki siirtokunnat pois Gazasta.

5 Peace Now, Number of Settlers inside Palestinian Neighborhoods in East Jerusalem, <https://peacenow.org.il/en/settlements-watch/settlements-data/jerusalem> (viitattu 16.9.2022); Jerusalem Center for Public Affairs, Jerusalem's Changing Demographics: An Overview from the Jerusalem Statistical Yearbook, <https://jcpa.org/article/jerusalem-changing-demographics-an-overview-of-the-new-jerusalem-statistical-yearbook/> (viitattu 16.9.2022)

6 Aljazeera, Israel says will 'double settlements' in occupied Golan Heights, <https://www.aljazeera.com/news/2021/12/26/israel-double-settlements-golan-heights-syria-bennett> (viitattu 10.10.2022)

7 Mandaattialueet olivat alueita, joita YK:ta edeltäneen Kansainliiton eräät jäsenvaltiot hallitsivat väliaikaisesti Kansainliiton antamalla valtuutuksella.

8 Sionismi oli 1800-luvulla syntynyt juutalainen kansallisuusaate ja -liike, jonka tavoitteena oli juutalaisvaltion perustaminen Palestiinan alueelle. Juusola, H., 2005, Israelin historia, Gaudeamus

9 YK:n yleiskokous, A/RES/181(II), saatavilla osoitteessa: [https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FRES%2F181\(II\)&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False](https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FRES%2F181(II)&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False)

perustetuksi. Arabimaiden ja Israelin välillä käynnistyi sota, jonka seurauksena yli 700 000 palestiinalaista joutui pakenemaan kodeistaan.¹⁰

Israelin itsenäistymisestä seuranneeseen sotaan osallistuneiden arabimaiden ja Israelin välille solmittiin aselepo, jonka myötä Israel sai haltuunsa huomattavasti isomman maa-alueen kuin mitä se olisi saanut YK:n esittämässä aluejaossa. Israelin haltuun päätyi lähes neljä viidesosaa Palestiinasta.¹¹ Israelin valtion alue ja arabimaiden hallitsema palestiinalaisten asuttama alue erotettiin toisistaan ja merkittiin karttaan niin sanotulla vihreällä linjalla.

Vuonna 1967 Israel käynnisti arabivaltioita¹² vastaan kuuden päivän sodan, jonka jälkeen se on kansainvälisen oikeuden vastaisesti miehittänyt vihreän linjan takana olevia palestiinalaisalueita. Länsirannan ja Itä-Jerusalemiin lisäksi Israel miehittää myös Gazaa ja Syyrialle kuuluvaa aluetta Golanin kukkuloilla.

Miehitettyään palestiinalaisalueet Israel alkoi aktiivisesti hyödyntämään niitä rakentamalla siirtokuntia ja tarjoamalla juutalaisille erilaisia kannustimia muuttaa siirtokuntiin. Tänä päivänä tyypillinen siirtokunta on pieni kaupunki tai kylä, jonka asukasluku vaihtelee muutamasta sadasta tuhanteen. Suurimpia siirtokuntia ovat Modi'in Illit, Beitar Illit ja Ma'ale Adumim, joissa asuu kymmeniä tuhansia ihmisiä¹³. Siirtokuntakaupungeilla on omia ostoskeskuksia, kouluja, hotelleja sekä paikallishallintoa. Merkittävä osa Israelin noin 130¹⁴ siirtokunnasta Länsirannalla on kuitenkin pieniä kyliä. Vuonna 2005 Israel evakuoiki kaikki siirtokuntansa Gazasta, ja nykyiset siirtokunnat sijaitsevat Länsirannalla, Itä-Jerusalemissa ja Golanin kukkuloilla. Siirtokuntien lisäksi Länsirannalla sijaitsee lähes 150 epävirallista ilman Israelin viranomaisten lupaa haltuun otettua pienempää asutus- aluetta (outposts), jotka ovat laittomia myös Israelin omien lakien mukaan¹⁵.

Kansainvälisen oikeuden mukaan Israelin siirtokunnat Länsirannalla, Itä-Jerusalemissa ja Golanin kukkuloilla ovat laittomia. Kansainvälinen tuomioistuin ICJ totesi vuonna 2004 antamassaan lausunnossa siirtokuntien rikkovan neljättä Geneven sopimusta¹⁶, joka

10 UNRWA, 2007, United Nations and the Palestinian Refugees, saatavilla osoitteessa: <https://www.unrwa.org/userfiles/2010011791015.pdf>

11 Juusola, H., 2005, Israelin historia, Gaudeamus

12 Arabivaltioiden liittouman muodostivat Egypti, Jordania ja Syyria, jotka saivat tukea useilta muilta arabivaltioilta sekä Neuvostoliitolta.

13 Israelin laittomia siirtokuntia ja niiden asukasmääriä seuraa tietokannassaan israelilainen ihmisoikeusjärjestö Peace Now. Tätä raporttia kirjoitettaessa tietokannassa ilmoitettu Modi'in Illitin asukasluku oli 77 967, Beitar Illitin 61 125, ja Ma'ale Adumimin 37 847.

14 Peace Now, Number of Settlements, <https://peacenow.org/en/settlements-watch/settlements-data/population> (viitattu 15.9.2022)

15 Peace Now, Number of outposts, <https://peacenow.org/en/settlements-watch/settlements-data/population> (viitattu 15.9.2022)

16 ICJ: "Recalling that the Security Council described Israel's policy of establishing settlements in that territory as a "flagrant violation" of the Fourth Geneva Convention, the Court finds that those settlements have been established in breach of international law.", saatavilla osoitteessa: <https://press.un.org/en/2004/icj616.doc.htm>

muun muassa kieltää miehittävän valtion omien kansalaisten siirtämisen miehitetyle alueelle¹⁷.

YK:n turvallisuusneuvosto ja ihmisoikeusneuvosto ovat toistuvasti todenneet Israelin siirtokunnat laittomiksi sekä kehottaneet Israelia lopettamaan siirtokuntien rakentamisen ja laajentamisen¹⁸. Myös Euroopan unioni pitää Israelin siirtokuntia kansainvälisen oikeuden vastaisena, ja se on toistuvasti vaatinut Israelia lopettamaan siirtokuntien laajentamisen¹⁹. Suomen valtion kanta Israelin siirtokuntia koskien noudattaa kansainvälistä linjaa, ja myös Suomi erottelee Israelin valtion alueen siitä alueesta, jota Israel on vuodesta 1967 alkaen miehittänyt²⁰.

Israel ei ole kunnioittanut kansainvälistä oikeutta tai kansainvälisten instituutioiden kantoja koskien siirtokuntien perustamista ja laajentamista. Siirtokunnat ovat laajentuneet vuosi vuodelta.²¹ Siirtokuntien kasvu on yksi keskeinen syy palestiinalaishallinnon vetäytymiseen rauhanneuvotteluista yli kymmenen vuotta sitten²².

Siirtokunnat ovat johtaneet lukuisiin ihmisoikeusloukkauksiin. Siirtokuntien ja niihin liittyvän infrastruktuurin tieltä on tuhottu palestiinalaisten koteja ja viljelysmaita. Siirtokuntatoiminnan ongelmat liittyvät myös luonnonvarojen kuten veden hallintaan, jatkuvaan väkivaltaan sekä haavoittuvassa asemassa olevan paikallisväestön hyväksikäyttöön.

Miehitetyillä palestiinalaisalueilla kärsitään veden puutteesta. Alueen pohjavesivarantoja ja vedenjakelua hallinnoi Israel, jolla on hallussaan 80 prosenttia alueen vesivaroista²³. YK:n ihmisoikeusneuvosto on raportissaan todennut, että Israelin siirtokuntien rakentaminen ja laajentaminen on vaikuttanut veden saatavuuteen, ja Israelin toimet siirtokuntien vedensaannin priorisoimiseksi syrjivät palestiinalaisia ja ovat heikentäneet palestii-

17 Neljäs Geneven sopimus, artikla 49, saatavilla osoitteessa: <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/WebART/380-600056>

18 YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmat Israelin ja Palestiinan tilanteesta ovat saatavilla osoitteessa: <https://www.un.org/unispal/document-category/security-council-resolution/>; YK:n ihmisoikeusneuvoston päätöslauselmat Israelin ja Palestiinan tilanteesta ovat saatavilla osoitteessa: <https://www.un.org/unispal/human-rights-council-resolutions/>

19 Ks. esim. Euroopan unioni, 2021 Report on Israeli settlements in the occupied West Bank, including East Jerusalem, saatavilla osoitteessa: <https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/EU%20Settlement%20Report%202021.pdf>

20 Ks. esim. ulkoministeriö, 2019, Lausunto koskien Israelin siirtokuntia miehitetyle palestiinalaisalueella, saatavilla osoitteessa: https://um.fi/uutiset/-/asset_publisher/GRSnUwaHDPv5/content/lausunto-koskien-israelin-siirtokuntia-miehitetylla-palestiinalaisalueilla/35732; Siirtokuntien lisäksi myös Israelin rakentama muuri on tuomittu laajasti, sillä muuri ei noudata vihreäksi linjaksi kutsuttua aseleporajaa, vaan ulottuu monilta kohdin miehitetyn Länsirannan puolelle. Oikeudellisesta perustasta ks. esim. ICJ, International court of justice advisory opinion finds israel's construction of wall 'contrary to international law', <https://press.un.org/en/2004/icj616.doc.htm>;

21 Vuoden 2021 tilanteesta ks. esim. EU, 2022, 2021 Report on Israeli settlements in the occupied West Bank, including East Jerusalem, saatavilla osoitteessa: https://www.eeas.europa.eu/delegations/palestine-occupied-palestinian-territory-west-bank-and-gaza-strip/2021-report-israeli_en?s=206

22 Ks. esim. The Hindu, 9.9.2010, Arab ministers ask Israel to halt construction in West Bank settlements, <https://www.thehindu.com/news/international//article60590213.ece?homepage=true> (viitattu 21.9.2022)

23 Euroopan parlamentti, saatavilla osoitteessa: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/573916/EPRS_BRI%282016%29573916_EN.pdf

nalaisten vedensaantia ja sanitaatiota koskevien ihmisoikeuksien toteutumista. Kasvava palestiinalaisväestö sekä ilmastonmuutoksen mukanaan tuomat sään ääri-ilmiöt ovat pahentaneet tilannetta entisestään.²⁴

Israelin miehitys pitää yllä myös jatkuvia konflikteja palestiinalaisten ja israelilaisten välillä. Siirtokuntalaisten sekä siirtokuntia suojelevien israelilaisotilaiden ja poliisien palestiinalaisia vastaan harjoittama väkivalta on jatkuvasti lisääntynyt. Viimeisen kymmenen vuoden aikana miehityksestä seuranneen väkivallan vuoksi pelkästään Länsirannalla on kuollut yli 700 ihmistä, näistä valtaosa palestiinalaisia. Kuolonuhreihin johtanut väkivalta on tilastojen mukaan lisääntynyt voimakkaasti vuosina 2021 ja 2022.²⁵

Israelin työlainsäädäntö ei ulotu miehitetyille palestiinalaisalueille, mutta vuonna 2007 Israelin korkein oikeus teki päätöksen ulottaa Israelin työlainsäädäntö koskemaan siirtokunnissa työskentelevää palestiinalaisväestöä²⁶. Siirtokunnissa toimivissa yrityksissä työskentelevät palestiinalaiset ovat silti usein erittäin heikossa asemassa, ja järjestöt ovat raportoineet työelämän oikeuksien loukkauksista siirtokunnissa. Vuonna 2019 julkaisussa työoloja Israelin siirtokunnissa tarkastelleessa raportissa ammattiyhdistysliikkeen maailmanjärjestö ITUC toi esiin, että palestiinalaisille maksetaan usein minimipalkkaa pienempää palkkaa ja että suurimmalla osalla työntekijöistä ei ole pääsyä sosiaaliturvan piiriin²⁷.

Israelin kansainvälistä oikeutta rikkova toiminta laittomissa siirtokunnissa on heijastunut Israelin ja Euroopan unionin väliseen kauppapolitiikkaan. Vuonna 2010 EU-tuomioistuin määräsi, että miehitettyiltä alueilta siirtokunnista tulevat tuotteet eivät ole israelilaisia eivätkä ne siksi saa samaa tullikohtelua kuin EU:n ja Israelin välisen vapaakauppasopimuksen piiriin kuuluvat tuotteet²⁸. Vuonna 2013 EU kielsi EU-avustusten ja -palkintojen sekä EU:n rahoitusvälineistä saatavan tuen jakamisen Israelin siirtokuntiin²⁹. Vuonna 2013 EU:ssa myös täsmennettiin, etteivät Israelin viranomaiset voi myöntää EU-alueelle

24 YK:n ihmisoikeusneuvosto, A/HRC/48/43, The allocation of water resources in the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem - Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights, saatavilla osoitteessa: <https://reliefweb.int/report/occupied-palestinian-territory/allocation-water-resources-occupied-palestinian-territory>

25 United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, Data on casualties, <https://www.ochaopt.org/data/casualties> (viitattu 22.9.2022)

26 ETF, 2014, Labour market and employment policies in Palestine, s. 8, saatavilla osoitteessa: https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/m/49583C88B3C1AD0DC1257CD1003DA5FC_Employment%20policies_Palestine.pdf

27 ITUC, 2021, Workers' Rights in Crisis, Palestinian workers in Israel and the settlements, saatavilla osoitteessa: https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/ituc_palestinereport_en.pdf

28 EU Observer, EU court strikes blow against Israeli settlers, <https://euobserver.com/world/29558> (viitattu 20.9.2022); Oikeuden päätös saatavilla osoitteessa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:62008CJ0386>

29 Euroopan unionin virallinen lehti, Suuntaviivat Israelin kesäkuusta 1967 miehittämällä alueilla sijaitsevien israelilaisten yhteisöjen ja niiden toimien kelpoisuudesta saada EU:n avustuksia ja palkintoja sekä tukea EU:n rahoitusvälineistä vuodesta 2014 lähtien, saatavilla osoitteessa: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013XC0719\(03\)&from=en](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013XC0719(03)&from=en)

tuotavia hedelmiä ja vihanneksia koskevia vaatimustenmukaisuustodistuksia Israelin kesäkuusta 1967 hallinnoimille alueille eli Golanin kukkuloille, Gazan alueelle, Itä-Jerusalemille ja muulle Länsirannalle³⁰. Marraskuussa 2019 Euroopan unionin tuomioistuim antoi ratkaisun Israelin siirtokunnista tulevien tuotteiden merkitsemisestä. Ratkaisussa tuomioistuin totesi, että Israelin siirtokunnista tulevat tuotteet tulee merkitä erikseen siirtokuntatuotteiksi sen sijaan, että niiden alkuperäksi merkitään Israel. Tuomioistuimen mukaan siirtokuntatuotteiden merkitseminen israelilaisiksi voi harhaanjohtaa kuluttajia.³¹

Israelin siirtokuntia koskeva EU:n kauppapolitiikka ei kuitenkaan ole ollut johdonmukaista EU:n kaikkien muiden miehitettyjä alueita koskevien kauppapoliittisten linjausten kanssa. EU esimerkiksi kielsi tuonnin Venäjän miehittämältä Krimiltä ja Sevastopolista samana vuonna miehityksen alkamisen jälkeen³². Israel on jatkanut omaa miehitystään ja kansainvälisen oikeuden loukkauksia jo yli 50 vuotta, ja silti tuonti Euroopan unionin alueelle jatkuu. Vuonna 2022 Euroopan unionissa käynnistettiin kansalaisaloite, jolla EU:ta vaaditaan kieltämään tuonti kaikista laittomista siirtokunnista, ml. Israelin siirtokunnista³³.

2.1 Israelin siirtokunnat yritysvastuukysymyksenä

Yritysten ihmisoikeusvastuu on määritelty vuonna 2011 YK:n ihmisoikeusneuvostossa hyväksytyissä YK:n ihmisoikeuksia ja yritystoimintaa koskevissa ohjaavissa periaatteissa³⁴. YK-periaatteiden mukaan yrityksillä on valtioiden toiminnasta itsenäinen vastuu kunnioittaa ihmisoikeuksia. Tämä tarkoittaa sitä, että yritysten on vältettävä omassa toiminnassaan aiheuttamasta tai myötävaikuttamasta haitallisten ihmisoikeusvaikutusten aiheutumiseen ja puututtava haitallisiin vaikutuksiin jos niitä esiintyy. Lisäksi yritysten on pyrittävä ehkäisemään tai lieventämään niiden toimintaan, tuotteisiin tai palveluihin liike-toimintasuhteiden perusteella liittyviä haitallisia vaikutuksia silloinkin kun ne eivät ole itse myötävaikuttaneet niiden aiheutumiseen. Haitalliset ihmisoikeusvaikutukset tarkoittavat vaikutuksia, jotka poistavat henkilöltä mahdollisuuden nauttia omista ihmisoikeuksistaan tai heikentävät sitä.

30 Euroopan unionin virallinen lehti, Komission täytäntöönpanoasetus numero 594/2013, saatavilla osoitteessa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0594>

31 Euroopan unionin tuomioistuin, <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2019-11/cp190140en.pdf>

32 EU, Neuvoston päätös 2014/386/YUTP, saatavilla osoitteessa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:02014D0386-20140730&from=EN>

33 Lisätietoa kansalaisaloitteesta ks. https://europa.eu/citizens-initiative/initiatives/details/2021/000008_en

34 Periaatteiden suomenkielinen käännös työ- ja elinkeinoministeriö, 2013, Yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat ohjaavat periaatteet: Yhdistyneiden kansakuntien ”suojele – kunnioita – korjaa” -kehiksen täytäntöönpano, saatavilla osoitteessa: https://tem.fi/documents/1410877/2870803/Yrityksi%C3%A4+ja+ihmisoikeuksia+koskevat+ohjaavat+periaatteet_su.pdf/ba12d115-4b4d-47e8-a94c-af07956a032a/Yrityksi%C3%A4+ja+ihmisoikeuksia+koskevat+ohjaavat+periaatteet_su.pdf?t=1465553647000

Täyttäkseen velvollisuutensa kunnioittaa ihmisoikeuksia yritysten on YK-periaatteiden mukaan ensinnäkin sitouduttava kunnioittamaan ihmisoikeuksia. Tämä tarkoittaa, että yritysten on pyrittävä johdonmukaisuuteen niiden ihmisoikeuksien kunnioittamista koskevan vastuun ja niiden liiketoimintaa ja -suhteita laajemmin säätelevien käytäntöjen ja menettelyjen, kuten ostokäytäntöjen ja sopimusten ehtojen, välillä. Toisekseen, niillä on oltava käytössään asianmukaisen huolellisuuden prosessi ihmisoikeusriskien tunnistamiseksi, ehkäisemiseksi ja lieventämiseksi, sekä toimenpiteiden vaikutusten seuraamiseksi ja niistä raportoimiseksi.

Jotta yritykset voivat arvioida ihmisoikeusriskejä ja -vaikutuksia tarkasti, niiden tulee pyrkiä kuulemaan mielekkäällä tavalla ja mahdollisimman suoraan vaikutusten kohteena olevia sidosryhmiä siten, että kuulemisessa otetaan huomioon esimerkiksi kielelliset ja muut mahdolliset osallistumisen esteet. Myös ehkäisevien ja lieventävien toimenpiteiden tehokkuutta arvioitaessa on otettava huomioon vaikutusten kohteena olevilta sidosryhmiltä saatu palaute.

Kolmanneksi yritysten tulee korjata aiheuttamansa haitalliset vaikutukset tai osallistua sellaisten haitallisten vaikutusten korjaamiseen, joiden aiheutumiseen ne ovat myötävaikuttaneet. Ihmisoikeusperiaatteiden mukaiset korjaavat toimenpiteet voivat olla erilaisia, ja niistä päätettäessä yritysten tulee tiedostaa, mitä korjaavia toimenpiteitä vaikutuksen kohteena olevat sidosryhmät pitävät tehokkaina. Kyseeseen voivat tulla esimerkiksi taloudelliset tai muut kuin taloudelliset korvaukset, haitan toteutumisen tai toistumisen estäminen tai muut asianosaisten hyväksymät korjaavat toimenpiteet.

YK-periaatteet korostavat, että toimiminen konfliktialueella voi lisätä yritysten riskiä joutua osalliseksi muiden toimijoiden suorittamiin vakaviin ihmisoikeusloukkauksiin. Periaatteet toteavat myös, että tällaisissa monimutkaisissa tilanteissa yritysten on varmistettava, että ne eivät liiketoiminnallaan pahenna tilannetta.³⁵

YK:n alainen Working Group on Business and Human Rights on erillisessä kannanotosaan tarkastellut yritystoimintaa Israelin siirtokunnissa YK-periaatteiden valossa³⁶. Sen mukaan yritysten ihmisoikeuksia koskevissa huolellisuusvelvoiteprosesseissa tulee huomioida, että siirtokunnat ovat kansainvälisen oikeuden vastaisia ja niihin liittyy lukuisia ihmisoikeusongelmia. Erityisen tärkeää huolellisuusvelvoitteen noudattaminen on tilan-

35 Työ- ja elinkeinoministeriö, 2013, Yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat ohjaavat periaatteet: Yhdistyneiden kansakuntien "suojele – kunnioita – korjaa" -kehyksen täytäntöönpano, saatavilla osoitteessa: https://tem.fi/documents/1410877/2870803/Yrityksi%C3%A4+ja+ihmisoikeuksia+koskevat+ohjaavat+periaatteet_su.pdf/ba12d115-4b4d-47e8-a94c-af07956a032a/Yrityksi%C3%A4+ja+ihmisoikeuksia+koskevat+ohjaavat+periaatteet_su.pdf?t=1465553647000; Ks. myös Report of the Working Group on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises, 2020, Business, human rights and conflict-affected regions: towards heightened action, saatavilla osoitteessa: <https://undocs.org/en/A/75/212>

36 OHCHR, 2014, Mandate of the Working Group on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises Statement on the implications of the Guiding Principles on Business and Human Rights in the context of Israeli settlements in the Occupied Palestinian Territory, saatavilla osoitteessa: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Business/OPTStatement6June2014.pdf>

teessa, jossa isäntävaltio, tässä tapauksessa Israel, ei halua suojella ihmisoikeuksia tai on itse osallisena ihmisoikeusloukkauksissa. Israelin siirtokuntien sisällä tai niihin liittyvässä yritystoiminnassa olisi kyettävä osoittamaan, ettei yritystoiminnalla tueta kansainvälisen oikeuden loukkauksia ja että yritys ei ole osallisena ihmisoikeusloukkauksiin. Lisäksi yritystoiminnassa on voitava tehokkaasti estää tai lieventää ihmisoikeusriskejä. Huolellisuusvelvoitteen laiminlyönti voi johtaa haitallisiin ihmisoikeusvaikutuksiin tai osallisuuden muiden toimijoiden tekemiin väärinkäytöksiin.

Mikäli yritys ei pysty vähentämään haitallisten ihmisoikeusvaikutusten riskejä, sen tulisi harkita liiketoiminnan tai liikesuhteen lopettamista. YK:n alainen työryhmä toteaaakin lausunnossaan, että useat yritykset ovat päättäneet irtautua Israelin siirtokunnista niihin liittyvien riskien vuoksi³⁷.

YK:n alainen työryhmä nostaa esiin myös itsenäisten asiantuntijoiden ja myöhemmin YK:n ihmisoikeusvaltuutetun vahvistaman raportin siitä, että palestiinalaisilla ei ole Israelin miehittämällä alueella pääsyä tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin.³⁸ Kansainväliset ihmisoikeusjärjestöt ovat viime vuosina vahvistaneet ongelmien jatkumisen: miehityksillä alueilla vallitsee rankaisemattomuuden kulttuuri eikä palestiinalaisilla ole usein pääsyä esimerkiksi oikeusavun piiriin³⁹. Liikeyrityksen, jolla on tai on ollut siirtokuntiin liittyvää liiketoimintaa, tulee huomioida tämä ja perustaa tai osallistua tehokkaisiin operatiivisen tason valitusmekanismeihin henkilöille ja yhteisöille, joihin yrityksen toiminta vaikuttaa tai on voinut vaikuttaa haitallisesti.⁴⁰

YK:n alaisen työryhmän huomioiden valossa Israelin siirtokunnat näyttävät liiketoimintaympäristönä, jossa toimiminen YK-periaatteiden mukaisesti ei käytännössä ole mahdollista. YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimisto on raportissaan todennut, että ottaen huomioon yhteisymmärryksen siirtokuntien oikeudellisesta asemasta sekä niiden aiheuttamista systemaattisista haitallisista ihmisoikeusvaikutuksista on vaikeaa kuvitella että

37 YK:n alainen työryhmä mainitsee muun muassa pohjoismaiset pankit Nordean ja Danske Bankin sekä alankomaalaiset yritykset Vitensin ja PGGM:n.

38 OHCHR, 2014, Mandate of the Working Group on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises Statement on the implications of the Guiding Principles on Business and Human Rights in the context of Israeli settlements in the Occupied Palestinian Territory, saatavilla osoitteessa: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Business/OPTStatement6June2014.pdf>

39 Ks. esim. Amnesty International, Israel and Occupied Palestinian Territories 2021, <https://www.amnesty.org/en/location/middle-east-and-north-africa/israel-and-occupied-palestinian-territories/report-israel-and-occupied-palestinian-territories/>

40 OHCHR, 2014 Mandate of the Working Group on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises Statement on the implications of the Guiding Principles on Business and Human Rights in the context of Israeli settlements in the Occupied Palestinian Territory, saatavilla osoitteessa: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Business/OPTStatement6June2014.pdf>

yritykset voisivat toimia⁴¹ siirtokunnissa kansainvälisen oikeuden ja YK-periaatteiden mukaisella tavalla. Ihmisoikeusvaltuutetun toimiston näkemys on vahvistettu ihmisoikeusneuvoston omassa resoluutiossa (34/31).⁴²

Ihmisoikeusjärjestöt ovatkin vaatineet yrityksiä vetäytymään siirtokunnista. Esimerkiksi ihmisoikeusjärjestö Amnesty International on omassa kannanotossaan todennut, että yritystoiminta kansainvälisen oikeuden vastaisissa siirtokunnissa normalisoi ja legitimoii kansainvälisen oikeuden loukkauksia. Yritystoiminta siirtokunnissa tukee siirtokuntien taloutta ja sitä kautta auttaa siirtokuntia kehittymään ja laajenemaan.⁴³ Human Rights Watch on todennut, että siirtokunnissa tapahtuva tai niihin liittyvä yritystoiminta tukee ja hyötyy Israelin suorittamista ihmisoikeusloukkauksista ja kansainvälisen oikeuden loukkauksista. Human Rights Watchin mukaan ainoa keino yrityksille kantaa YK-periaatteiden mukaista vastuuta on lopettaa siirtokunnissa tapahtuva tai siirtokuntiin liittyvä yritystoiminta.⁴⁴ Finnwatch on jo vuodesta 2012 lähtien kehottanut yrityksiä pidättäytymään kaikesta liiketoiminnasta Israelin laittomissa siirtokunnissa.⁴⁵

Vuonna 2020 YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimisto julkaisi ihmisoikeusneuvoston pyynnöstä listan tietyistä Israelin siirtokunnissa toimivista tai siirtokuntia muuten liiketoiminnallaan tukevista yrityksistä⁴⁶. Listan julkaisemisen jälkeen YK:n erityisraportoija Michael Lynk tuomitsi siirtokunnissa tapahtuvan yritystoiminnan ja kehotti valtioita säätämään lainsäädäntöä, jolla tuonti kaikista laittomista siirtokunnista kielletään.⁴⁷

41 Yritysten toiminnan osalta viitataan hyvin kattavaan listaan erilaisia toimintoja. Näitä ovat a) rakentamista helpottavien laitteiden ja materiaalien toimittaminen siirtokuntien ja muurin sekä niihin liittyvän infrastruktuurin laajentamiseen; b) valvonta- ja tunnistuslaitteiden toimittaminen siirtokuntia ja muuria varten sekä tarkastuspisteille, jotka liittyvät suoraan siirtokuntiin; c) asuntojen ja kiinteistöjen purkamiseen tarkoitettujen laitteiden toimittaminen maatilojen, kasvihuoneiden, oliivitarhojen ja viljelykasvien tuhoamiseksi; d) turvapalveluiden, -laitteiden ja -materiaalien toimittaminen siirtokunnissa toimiville yrityksille; e) siirtokuntien olemassaoloa tukevien palveluiden ja tarvikkeiden tarjoaminen, mukaan lukien kuljetuspalvelut; f) pankki- ja rahoitustoimet, jotka auttavat kehittämään, laajentamaan tai ylläpitämään siirtokuntia ja niiden toimintaa, mukaan lukien lainat asumiseen ja yritysten kehittämiseen; g) luonnonvarojen, erityisesti veden ja maan, käyttö liiketoiminnallisiin tarkoituksiin; h) saastuttaminen ja jätteiden tuominen palestiinalaiskyläihin; i) Palestiinan rahoitus- ja talousmarkkinoiden rajoittaminen sekä käytännöt, jotka haittaavat palestiinalaisia yrityksiä, mukaan lukien liikkumisen rajoittaminen sekä hallinnolliset ja oikeudelliset rajoitukset; j) siirtokuntalaisten kokonaan tai osittain omistamien yritysten tarjoamien sellaisten etujen ja sijoitusten käyttö, joiden tarkoituksena on kehittää, laajentaa tai ylläpitää siirtokuntia.

42 OHCHR, A/HRC/37/39

43 Amnesty International, Public statement, MDE 15/4559/2021, saatavilla osoitteessa: <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/08/MDE1545592021ENGLISH.pdf>

44 Human Rights Watch, Occupation, Inc.: How Settlement Businesses Contribute to Israel's Violations of Palestinian Rights, <https://www.hrw.org/news/2016/01/19/occupation-inc-how-settlement-businesses-contribute-israels-violations-palestinian> (viitattu 20.9.2022)

45 Finnwatch, 2012, Kielletyt hedelmät, Suositukset yrityksille, s. 55, saatavilla osoitteessa: https://finnwatch.org/images/kielletyt%20hedelmt2web_updated_version.pdf

46 OHCHR, A/HRC/43/71, saatavilla osoitteessa: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2020/02/un-rights-office-issues-report-business-activities-related-settlements>; Tarkemmat kriteerit listalle valikoiduista yrityksistä löytyvät raportin luvusta II. Mandate.

47 OHCHR, UN expert applauds database, says Israeli settlements deprive Palestinians 'land base for genuine state and viable economy', saatavilla osoitteessa: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2020/02/un-expert-applauds-database-says-israeli-settlements-deprive-palestinians?LangID=E&NewsID=25558>

3. Suomessa toimivien yritysten liiketoimintasuhteet Israelin siirtokunnissa

Seuraavissa alaluvuissa tarkastellaan Suomessa toimivien yritysten liiketoimintasuhteita Israelin siirtokunnissa. Osa tarkastelluista yrityksistä on samoja, joita tarkasteltiin Finnwatchin ensimmäisessä vuonna 2012 julkaisemassa liiketoimintaa Israelin siirtokunnissa selvittäneessä raportissa⁴⁸. Näiden yritysten osalta seuraavat alaluvut tarjoavat päivityksen vuoden 2012 tilanteeseen. Tätä raporttia varten Finnwatch on lisäksi käynyt läpi Suomessa toimivia Israelin siirtokuntiin liitettyjä yrityksiä käyttäen apuna kansalaisjärjestöraportteja sekä YK:n ihmisoikeusneuvoston toimeksiannosta laadittua listaa siirtokunnissa toimivista yrityksistä. Lisäksi Finnwatch on kartoittanut siirtokuntayhteyksiä lähettämällä kyselyitä kymmenille yrityksille sekä teettämällä kesällä 2022 yrityskartoituksen ja haastatteluja Israelin siirtokunnissa Itä-Jerusalemmissa ja Länsirannalla. Tutkimuksen Itä-Jerusalemmissa ja Länsirannalla toteutti Israelin siirtokuntatalouteen perehtynyt poliittisen talouden tutkija ja tohtori Shir Hever.

3.1 Rapiscan

Rapiscan Systems Oy valmisti erilaisia turvatarkastuslaitteita Suomessa, Espoossa. Vuonna 2012 Finnwatch raportoi, että Rapiscanin laitteita oli sen israelilaisen edustajan Hashmiran toimesta asennettu miehitetyn Länsirannan tarkastuspisteisiin Qalandiaan, Beletlehemiin ja Sha'ar Ephraimiin. Yritys ei tuolloin vastannut Finnwatchin kyselyihin.⁴⁹

Sittemmin OSI-konserniin kuuluvan Rapiscan Systems Oy:n toiminta Suomessa on lopetettu. Suomalaisen yhtiön tilinpäätöksessä 1.7.2020–30.6.2021 todetaan, että yhtiö tullaan purkamaan selvitysmenettelyn kautta tilikauden 1.7.2021–30.6.2022 aikana.⁵⁰

3.2 Veolia

Veolia on ranskalaistaustainen monikansallinen yritys, joka tarjoaa kierrätys-, vesi- ja energiaratkaisuja sekä teollisuuden tukipalveluja⁵¹. Finnwatchin edellisen yritystoimintaa

48 Finnwatch, 2012, Kielletyt hedelmät, saatavilla osoitteessa: https://finnwatch.org/images/kielletyt%20hedelmt2web_updated_version.pdf

49 Finnwatch, 2012, Kielletyt hedelmät, saatavilla osoitteessa: https://finnwatch.org/images/kielletyt%20hedelmt2web_updated_version.pdf

50 Rapiscan Systems Oy, tilinpäätös 1.7.2020–30.6.2021

51 Veolia, Tietoa meistä, <https://www.veolia.fi/tietoa-meista> (viitattu 27.9.2022)

Israelin siirtokunnissa tarkastelleen raportin aikaan vuonna 2012 Veolia oli osallisena kiistanalaisessa Jerusalem Light Rail -raitiotiehankeessa. Hanke yhdistää Itä-Jerusalemiin laittomat siirtokunnat Länsi-Jerusalemiin ja palvelee käytännössä vain siirtokuntien asukkaita. YK:n ihmisoikeusneuvosto tuomitsi hankkeen vuonna 2010⁵². Veolia toimi hankkeen rakentamisesta vastanneen Citypass-konsortion osaomistajana. Vastauksessaan Finnwatchille yritys korosti tuolloin, ettei mikään kansainvälinen tai ranskalainen tuomioistuin ollut todennut, että hanke olisi vastoin lakia, eikä se siksi nähnyt tarpeelliseksi vetäytyä hankkeesta.⁵³

Raitiotiehankeeseen lisäksi Veolialla on ollut myös muita yhteyksiä Israelin laittomiin siirtokuntiin. Sen tytäryhtiöiden raportoitiin käyttäneen miehityksellä palestiinalaisalueella sijaitsevaa siirtokuntaa palvelevaa Tovlanin kaatopaikkaa jätehuollossaan ja sijoittaneen sinne Israelin puolelta tuotavia jätteitä. Finnwatch ei vuonna 2012 saanut tästä toiminnasta kommenttia Veolialta. Veolian tytäryhtiö operoi tuolloin bussilinjoja myös palestiinalaisväestöltä osittain suljetulla apartheid-tiekse kutsutulla tiellä numero 443.⁵⁴

Vuosia jatkuneiden yritykseen kohdistuneiden boikottikampanjoiden jälkeen Veolia myi vuonna 2015 osuutensa Tovlanin kaatopaikkaan sekä Jerusalem Light Rail -hankkeen Citypass-konsortioon⁵⁵. Jo aiemmin vuonna 2013 se oli luopunut myös bussilinjojen operoinnista tiellä 443⁵⁶.

3.3 Volvo

Volvon tytäryhtiö Volvo Buses omistaa 26,5 prosenttia israelilaisesta linja-autoja valmistavasta ja kokoavasta⁵⁷ Merkavim-yrityksestä. Merkavimin panssaroidut bussit on suunniteltu käytettäväksi sota-alueilla tai alueilla, joilla on tavallista suurempi väkivaltaisten iskujen riski. Merkavimin Mars Defender -bussimallissa katto ja lattiat on vahvistettu suojaavalla teräksellä, ja sen ikkunoissa on panssarilasit. Bussi on suunniteltu pysymään

52 YK:n ihmisoikeusneuvosto, A/HRC/RES/13/7: "The Israeli decision to establish and operate a tramway between West Jerusalem and the Israeli settlement of Pisgat Zeev, which is in clear violation of international law and relevant United Nations resolutions"

53 Finnwatch, 2012, Kielletyt hedelmät, s.35–36, saatavilla osoitteessa: https://finnwatch.org/images/kielleyt%20hedelmt2web_updated_version.pdf

54 Ibid.

55 ICAHD, tiedote 3.9.2015, Veolia on lopettanut toiminnan miehityksillä Palestiinalaisalueilla, <https://www.icahd.fi/veolia-on-lopettanut-toiminnan-miehitetyilla-palestiinalaisalueilla/>

56 Who Profits, Veolia Transportation Israel Stopped Operating the Modi'in Bus Network, <https://www.whoprofits.org/updates/veolia-transportation-israel-stopped-operating-the-modiin-bus-network/> (viitattu 21.9.2022)

57 Merkavimin liiketoimintamalliin kuuluu myös muiden linja-autovalmistajien bussien kokoaminen Israelissa, ks. esim. Jerusalem Post, Year of the bus: The Chinese brand selling the most buses in Israel, <https://www.jpost.com/business-and-innovation/energy-and-infrastructure/article-692554> (viitattu 21.9.2022)

liikkeessä myös hyökkäystilanteessa, jotta sillä on mahdollista paeta hyökkäysalueelta.⁵⁸ Merkavim in panssaroituja linja-autoja on käytetty siirtokunnissa asuvan israelilaisväestön kuljetuksiin⁵⁹. Merkavim Transportation Technologies Ltd. on listattu YK:n ihmisoikeusneuvoston toimeksiannosta koostettuun listaan Israelin siirtokunnissa toimivista yrityksistä⁶⁰.

Vuonna 2018 Volvoa syytettiin myös osallisuudesta ihmisoikeusloukkauksiin, sillä Volvo-merkkistä kalustoa oli käytetty Israelin armeijan suorittamiin palestiinalaisten asutusten tuhoamiseen miehitetyillä alueilla. Lisäksi Volvon raportoitiin toimittaneen kalustoa Jerusalem Light Rail -ratahankkeeseen (ks. lisätietoa luvussa 3.2), joka ulottuu laittomiin siirtokuntiin.⁶¹

Volvo vastasi syytöksiin vetoamalla siihen, että sen tuotteilla on pitkä käyttöikä, jonka aikana tuotteiden omistus voi vaihtua useaan otteeseen ja ettei se siksi voi kontrolloida mihin sen tuotteita käytetään. Volvon mukaan sen tuotteiden myynti israelilaisille asiakkaille ei riko yrityksen Global Compactiin⁶² liittyviä sitoumuksia.⁶³ Vuonna 2022 israelilainen Who Profits -järjestö kuitenkin julkaisi virallisen tietopyynnön avulla saamansa tiedot siitä, että Volvon tuotteita Israelissa jakelevalla Meyers Cars and Trucks -yhtiöllä oli vuosien 2017–2021 aikana ollut suoria myyntejä (kuten Volvon kulkuneuvoja, varaosia ja huoltopalveluita) Israelin puolustusministeriölle.⁶⁴

Finnwatch pyysi Volvolta kommenttia yllä esitettyihin tietoihin. Yritys vastasi vain lähettämällä linkit vuosikertomukseensa ja vastuullisuusraporttiinsa⁶⁵ sekä ihmisoikeuksia koskevaan politiikkaansa⁶⁶ sekä kehottamalla Finnwatchia tutustumaan yksilöimättömiin jo julkaistuihin yhtiön vastineisiin asiaa koskien⁶⁷.

58 Merkavim, Mars Defender, <http://www.merkavim.co.il/en/Project/34/Mars-Defender> (viitattu 20.9.2022)

59 Who Profits, Merkavim Transportation Technologies, <https://www.whoprofits.org/company/merkavim-transportation-technologies/> (viitattu 21.9.2022)

60 OHCHR, A/HRC/43/71, saatavilla osoitteessa: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2020/02/un-rights-office-issues-report-business-activities-related-settlements>

61 Who Profits, 2018, Plundering the sun: the Israeli solar energy industry and Palestinian forced displacement, saatavilla osoitteessa: https://www.whoprofits.org/wp-content/uploads/2018/06/old/solar_flash_report.pdf

62 Global Compact on YK:n entisen pääsihteerin Kofi Annanin aloitteesta perustettu yritysvastuualoite, jonka puitteissa yritykset sitoutuvat kymmeneen ylätason vastuullisuusperiaatteen.

63 Volvo, Vastaus Business and Human Rights Resource Centrelle 18.6.2018, saatavilla osoitteessa: https://media.business-humanrights.org/media/documents/files/documents/BHRRRC_Response_2018-06-18.pdf

64 Who Profits, Volvo Group (AB Volvo), <https://whoprofits.org/company/volvo-group-ab-volvo/> (viitattu 30.9.2022)

65 Volvo, Annual and Sustainability Report 2021, saatavilla osoitteessa: <https://www.volvogroup.com/en/news-and-media/events/2022/feb/annual-and-sustainability-report-2021.html>

66 Volvo, Business and Human Rights, saatavilla osoitteessa: <https://www.volvogroup.com/en/sustainability/social-responsibility/business-ethics/human-rights.html>

67 AB Volvo, sähköposti Finnwatchille 26.10.2022.

3.4 Alstom

Alstom on ranskalainen yritys, joka tarjoaa erilaisia liikkumisen ratkaisuja valmistamalla muun muassa junia ja ohjausjärjestelmiä. Suomessa yritys on toiminut VR:n kumppanina. Alstom on muun muassa toimittanut Suomeen Pendolino-junia, lähiliikennejunia sekä neljä Allegro Pendolino -junaa Helsingin ja Pietarin väliselle nopealle junayhteydelle⁶⁸.

Finnwatchin edellisen yritystoimintaa Israelin siirtokunnissa tarkastelleen raportin aikaan vuonna 2012 Alstom omisti 20 prosenttia Jerusalem Light Rail -hankkeen (ks. lisätietoa luvussa 3.2) rakennustöistä vastanneesta CityPass-yrityksestä, jota se oli tuolloin parhaillaan myymässä. Lisäksi Alstom omistaa⁶⁹ edelleen kokonaan Jerusalem Light Rail -raitiotien ylläpidosta ja junien toiminnasta vastanneen Citadis Israelin⁷⁰, minkä johdosta yritys päätyi myös YK:n ihmisoikeusneuvoston toimeksiantona koottuun listaan Israelin siirtokuntiin liittyvistä yrityksistä⁷¹. Alstom kertoi Finnwatchille Citadis Israelin lopettaneen Jerusalem Light Rail -raitiotien ylläpitotoiminnot vuoden 2021 huhtikuussa eikä sillä näin ollen ole enää yhteyttä kiistanalaiseen hankkeeseen⁷².

Vuonna 2012 siirtokuntaliiketoimintaan liitetty Alstom kertoi näkemyksensä Finnwatchille, ettei sen tehtävänä ole ottaa kantaa poliittisiin kysymyksiin. Yritys perusteli osallistumistaan Jerusalem Light Rail -hankkeeseen myös sillä, että raitiotiehanke parantaa palvelujen saatavuutta ja tarjoaa ympäristöystävällisen kulkutavan alueen asukkaille.⁷³ Nyt yritys kertoi Finnwatchille noudattavansa muun muassa YK:n ihmisoikeuksia ja yritystoimintaa koskevia ohjaavia periaatteita sekä Ranskan yritys vastuulakia. Yrityksen ihmisoikeuspolitiikka on päivitetty viimeksi vuonna 2020.⁷⁴

Vuonna 2019 Alstom ilmoitti vetäytyvänsä Jerusalem Light Rail -hankkeen laajentamista koskevasta tarjouskilpailusta. Vetäytymisen syy oli yrityksen mukaan kaupallinen. Ennen vetäytymistä yritys oli ollut vuosia kansalaisjärjestöjen kampanjoinnin kohteena.⁷⁵

68 Ks. esim. Alstom, Alstom ja VR uudistavat Pendolino-junia, <https://www.alstom.com/fi/press-releases-news/2011/8/alstom-ja-vr-uudistavat-Pendolino-junia> (viitattu 26.9.2022)

69 Alstom, Universal registration document 2021/22 including the annual financial report, saatavilla osoitteessa: https://www.alstom.com/sites/alstom.com/files/2022/06/09/20220609_Alstom_URD_EN.pdf

70 Who Profits, Alstom, <https://www.whoprofits.org/company/alstom/> (viitattu 3.10.2022)

71 OHCHR, A/HRC/43/71, saatavilla osoitteessa: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2020/02/un-rights-office-issues-report-business-activities-related-settlements>

72 Alstom, sähköposti Finnwatchille 13.10.2022

73 Finnwatch, 2012, Kielletyt hedelmät

74 Alstom, sähköposti Finnwatchille 13.10.2022

75 FIDH, tiedote 17.5.2019, Alstom's Withdrawal from Jerusalem Light Rail Project: A Victory for Law and Mobilisation of Civil Society, saatavilla osoitteessa: <https://www.fidh.org/en/region/north-africa-middle-east/israel-palestine/alstom-s-withdrawal-from-jerusalem-light-rail-project-a-victory-for>

Vuonna 2021 Alstom osti⁷⁶ Bombardier Transportation -yrityksen, joka toimitti kalustoa Israelin valtion rautateille sen A1-nimiselle sähköistetylle rataosuudelle. Kyseinen rata ulottuu kahdessa kohdassa miehitetyn Länsirannan puolelle.⁷⁷ Alstomin mukaan sen toimittamaa kalustoa ei enää käytetä A1-radalla⁷⁸.

3.5 Wolt

Wolt on Suomessa perustettu teknologiayhtiö, joka tarjoaa alustan ruoan ja muiden tuotteiden myyntiin ja ostamiseen sekä kuljetukseen kotiovelle. Vuonna 2022 Wolt yhdistyi yhdysvaltalaisen DoorDash-yhtiön kanssa.

Wolt toimii suuressa osassa Jerusalemia, mukaan lukien Israelin laittomissa siirtokunnissa. Finnwatchin kenttätutkimuksessa havaittiin, että Woltin lähetit toimittavat ruokaa Itä-Jerusalemin laittomiin siirtokuntiin, joita ovat muun muassa Armon Hanatziv, French Hill, Gilo, Har Homa, Kiryat Moria, Ramot ja Talpiot Mizrah. Kaikkiin Itä-Jerusalemin laittomiin siirtokuntiin Woltin kautta ei voi tehdä tilauksia.

Wolt-kuski Jerusalemissa Damaskoksen portille johtavalla tiellä.

76 Alstom, tiedote 29.1.2021, A transformational step for Alstom: completion of the acquisition of Bombardier Transportation, saatavilla osoitteessa: <https://www.alstom.com/press-releases-news/2021/1/transformational-step-alstom-completion-acquisition-bombardier>

77 Who Profits, Crossing the Line The Tel Aviv Jerusalem Fast Train (A1), saatavilla osoitteessa: <https://www.whoprofits.org/flash-report/crossing-the-line-tel-aviv-jerusalem-train-a1/>

78 Alstom, sähköposti Finnwatchille 13.10.2022

Finnwatchin tutkija haastatteli tätä raporttia varten lyhyesti yhteensä kymmentä Itä-Jerusalemiin ruokaa toimittava lähettä. Lähetit olivat toimittamassa lähetyksiä ja siksi heidän kanssaan voitiin käydä vain lyhyitä keskusteluita. Läheteille tarjottiin myös tutkijan puhelinnumero ja tilaisuus palata asiaan heille sopivana aikana. Kukaan haastatelluista läheteistä ei kuitenkaan tarttunut tähän mahdollisuuteen.

Lähetien mukaan Woltin sovellus ei näytä niin sanottua vihreää linjaa, joka erottaa Israelin valtion alueen miehityksistä alueista. Yksi läheteistä näytti läheteille tarkoitettua sovellusta Finnwatchin tutkijalle, joka pystyi myös omin silmin toteamaan tämän. Kuluttajasovelluksessa vihreä linja näkyy ohuena viivana. Woltin mukaan sen sovellukset perustuvat kolmansien tahojen karttasovelluksiin: Apple Mapsiin (iOS-laitteilla) ja Google Mapsiin (Android-laitteilla), ja vihreä linja on näkyvässä niissä kaikissa. Yritys toimitti Finnwatchille kuvakaappauksen koko Israelin kartan näyttävästä lähettisovelluksesta, jossa vihreä linja oli näkyvässä.

Haastateltujen lähettien mukaan he voivat itse valita toimittavatko he ruokaa laittomiin siirtokuntiin tai siirtokunnista. Toimituksista kieltäytymisestä ei haastateltujen lähettien mukaan ole minkäänlaisia seuraamuksia. Arabitaustaiset lähetit eivät myöskään lyhyen keskustelun aikana raportoineet kokeneensa syrjintää tai muuta epäasiallista kohtelua⁷⁹. Haastattelut olivat kuitenkin liian lyhyitä pidemmälle menevien johtopäätösten tekemiseen.

Wolt ei vastannut Finnwatchin kysymyksiin koskien sen ihmisoikeuksia koskevaa huolellisuusvelvoiteprosessia. Finnwatchille lähettämässään lausunnossa yritys perusteli toimintaansa siirtokunnissa sillä, että Woltin missio on tehdä kaupungeista parempia tarjoamalla paikallisille kauppiaille, ravintoloille ja läheteille kasvu- ja ansaintamahdollisuuksia. Yrityksen mukaan se palvelee kaikista erilaisista taustoista tulevia asiakkaita, kauppiaita ja lähettikumppaneita useimmissa Jerusalemin naapurustoissa.

3.6 CAF

CAF on espanjalainen liikennealan yritys, joka valmistaa junia, busseja ja liikennejärjestelmien komponentteja sekä tarjoaa näihin liittyviä palveluita. Suomessa CAF toimii yhteistyössä Helsingin ja Vantaan kaupunkien omistaman Kaupunkiliikenne Oy:n (entinen HKL) kanssa. Vuosien 2021–2022 välillä CAF toimittaa Kaupunkiliikenne Oy:lle viisi uutta metrojunaa sekä kehittää HKL:n jo aiemmin hankkimien M300-metrojunien ohjaamoergonomi-
aa.⁸⁰

⁷⁹ Arabi- ja palestiinalaistaustaisten palveluammattissa olevien henkilöiden syrjintä on Israelissa yleistä. Esimerkiksi taksipalvelu Gett-Taxi haastettiin oikeuteen sen mahdollistettua taksikyydin tilaajille mahdollisuuden valita uskonnollisiin syihin vedoten vain juutalaisia kuljettajia. Guardian, 2020, Gett: Israeli taxi app sued for service used to avoid Arab drivers, <https://www.theguardian.com/world/2020/feb/21/gett-israeli-taxi-app-sued-for-service-used-to-avoid-arab-drivers> (viitattu 4.8.2022)

⁸⁰ HKL, tiedote 24.1.2020, HKL ja CAF sopimukseen metrojunahankkeesta ja ohjaamojen kehittämisestä, saatavilla osoitteessa: <https://www.sttinfo.fi/tiedote/hkl-ja-caf-sopimukseen-metrojunahankinnasta-ja-ohjaamojen-kehittamisesta?publisHerId=17506758&releasId=69873443>

Vuonna 2019 CAF ilmoitti⁸¹ yhteistyöstä YK:n ihmisoikeusneuvoston tuomitseman Jerusalem Light Rail -hankkeen (ks. luku 3.2) kanssa. CAF toimittaa Jerusalem Light Railin uuteen osaan (Green Line) raitiovaunuja. Lisäksi yritys uudistaa vanhan osan (Red Line) raitiovaunuja sekä toimittaa hankkeeseen merkki-, energia- ja viestintäjärjestelmiä. Yritys omistaa puolet J-net-hankeyhtiöstä, joka vastaa raitiolinjoiden operoinnista ja ylläpidosta.⁸²

3.7 Eden Springs

Eden Springs on yhdysvaltalaisen Primo Water Corporationin omistama yritys, joka toimii myös Suomessa. Suomessa yhtiön edustaja on Eden Springs Oy Finland.

Israelissa Primo Water Corporation toimii nimellä Mey Eden⁸³. Mey Eden tuottaa vettä Israelin laittomassa siirtokunnassa Golanin kukkuloilla. Yrityksellä on Golanin kukkuloilla käytössään vesivaranto lähellä Salokian lähdeä sekä veden pullotustehdas⁸⁴.

Yrityksen toiminnasta Golanilla on vaikeaa löytää tietoa emoyhtiön virallisista materiaaleista: verkkosivuillaan Primo Water Corporation kertoo Eden Springsin toimivan Israelissa. Eden Springsin omilta verkkosivuilta taas tietoa Golanilla sijaitsevasta tehtaasta ei löydy lainkaan, vain Israelin puolella olevan Mey Edenin myyntikonttorin tiedot⁸⁵.

Primo Water Corporationin virallinen vuosikertomus vuodelta 2021⁸⁶ väittää, että yrityksen vesitehdas on Israelissa: vuosikertomus ei mainitse Golanian sanallakaan, sen sijaan vuosikertomuksen mukaan yrityksellä on Israelissa tuotantolaitos⁸⁷. Golanin kukkulat eivät kuitenkaan kuulu Israelin valtion alueeseen vaan sijaitsevat Israelin miehittämällä alueella, jota kansainvälinen yhteisö ei tunnusta Israeliin kuuluvaksi (ks. luku 1).

81 CAF, 2019, CAF Signalling will supply signalling systems for the tram in Jerusalem, <https://www.cafsignalling.com/en/caf-signalling-sistemas-de-senalizacion-del-tranvia-de-jerusalen/> (viitattu 26.9.2022)

82 CAF, Jerusalem Tram, <https://www.caf.net/en/soluciones/proyectos/proyecto-detalle.php?p=307>; Rail Journal, 2021, New consortium takes up Jerusalem light rail concession, <https://www.railjournal.com/passenger/light-rail/new-consortium-takes-up-jerusalem-light-rail-concession/> (viitattu 26.9.2022)

83 Primo Water Corp, SEC-filing, 2022, <https://primowatercorp.com/investors/sec-filings/?attachment=1&secFilingId=595c-99da-f172-4e0b-a58c-f1e631e23893&format=convpdf>

84 Tiedot ovat saatavilla Eden Springsin Israelin markkinoille suunnatuilta hepreankielisiltä sivuilta <https://www.meyeden.co.il/meyeden/ourwater> (viitattu 4.8.2022)

85 Eden Springs, Find us, <https://www.edensprings.com/find-us> (viitattu 4.8.2022)

86 Vuosikertomus vuodelta 2021 on ladattavissa osoitteesta <https://primowatercorp.com/investors/sec-filings/> (viitattu 4.8.2022)

87 Vuosikertomus 2021, s. 26: "Our business is supported by our extensive manufacturing and distribution network. Our manufacturing footprint encompasses 61 strategically located manufacturing and production facilities, which includes 34 facilities in the United States, 10 facilities in Canada, 16 facilities in Europe and one facility in Israel."

Eden Springs ei vastannut Finnwatchin keväällä 2012 tekemään kyselyyn, eikä siltä saatu vastauksia myöskään vuonna 2013 toteutettuun Eden Springsiä koskeneeseen seuranta-kyselyyn.⁸⁸ Yritykseltä ei saatu kommenttia myöskään tähän seurantaraporttiin.

3.8 Pizza Hut

Pizza Hut on pannupizzoista tunnettu amerikkalainen pikaruokaketju, joka toimii Suomessa useassa kaupungissa. Eniten Pizza Hut -ravintoloita löytyy pääkaupunkiseudulta. Pizza Hutin toiminnasta Suomessa vastaa Askur Oy.

Pizza Hut -ravintola Ma'ale Adumimin siirtokunnassa.

Pizza Hut on läsnä myös Israelin siirtokunnissa. Finnwatchin kenttätutkimuksessa Pizza Hutin ravintola löytyi Ma'ale Adumimin siirtokunnan kauppakeskuksesta. Tämän jälkeen tehdyssä tarkastelussa yhtiön hepreankielisiltä sivuilta löytyi myös muita laittomissa siirtokunnissa sijaitsevia ravintoloita (mm. ravintolat Ramotin sekä Pisgat Zeevin siirtokunnissa).

88 Finnwatch, 21.3.2013, Finnwatchin seurantatutkimus: SodaStream jatkaa toimintaansa Israelin laittomassa siirtokunnassa, saatavilla osoitteessa: <https://finnwatch.org/fi/uutiset/87-finnwatchin-seurantatutkimus:-sodastream-jatkaa-toimintaansa-israelin-laittomassa-siirtokunnassa>

3.9 AirBnB ja muut alustatalouden matkailuyhtiöt

Markkinoilla on useita alustatalouden yhtiöitä, jotka tarjoavat alustan majoitusten ja muiden matkustamiseen liittyvien palveluiden välittämiseen ja vuokraamiseen. Monia näitä toimijoita on kansainvälisesti arvosteltu siitä, että ne sallivat muun muassa majoitusvälitystä ja vuokraamista Israelin laittomissa siirtokunnissa.

AirBnB on yksi näistä Israelin laittomissa siirtokunnissa toimivista yhtiöistä. Tätä raporttia kirjoitettaessa AirBnB-alustalla oli tarjolla lukuisia vuokra-asuntoja ja -huoneita esimerkiksi Itä-Jerusalemin, Ma'ale Adumimin ja Barkanin siirtokunnissa. Yrityksen tarjoama alusta myös väittää laittomien siirtokuntien kuuluvan Israelin valtion alueeseen ja johtaa siten kuluttajia harhaan. Myös Booking.comista, Travellinkista ja Hotels.comista löytyy edelleen Israelin laittomissa siirtokunnissa olevia kohteita. Finnwatchin tekemässä tarkastelussa huomattiin, että toisin kuin AirBnB:ssä, ne oli kuitenkin merkitty sijaitseviksi siirtokunnissa. Esimerkiksi Booking.comin Ma'ale Adumimin siirtokunnassa olevan yksityisen majoittajan kohteen sijainniksi ilmoitettiin "Ma'ale Adumim, Palestinian Territory, Israeli settlement". Myös TripAdvisorissa oli tarjolla runsaasti Israelin siirtokunnissa sijaitsevia matkakohteita, joissa ainakin osassa sijaintitietoihin oli merkitty tieto siitä, että kohde sijaitsee Israelin siirtokunnassa.

Vaikka Travellinkin verkkosivuilta löytyy edelleen siirtokunnissa sijaitsevia kohteita, niitä ei kuitenkaan voi varata. Travellink kertoi Finnwatchille, että se on estänyt siirtokunnissa sijaitsevien kohteiden varaamisen jo kolmen vuoden ajan. Kohteet kuitenkin näkyvät edelleen sen sivuilla siksi, että Travellinkin palvelu yhdistää matkakohteita useilta eri sivustoilta – myös sellaisilta, jotka tarjoavat kohteita siirtokunnista.⁸⁹

Alunperin AirBnB ilmoitti jo vuonna 2018 poistavansa laittomista siirtokunnista vuokratavat kohteet palvelustaan. Ihmisoikeusjärjestö Amnesty International julkaisi AirBnB:n ja muiden matkailualan alustatalousyritysten (Booking.com, Expedia Group⁹⁰, TripAdvisor) yhteyksistä Israelin siirtokuntiin raportin tammikuussa vuonna 2019⁹¹. Tutkituista yrityksistä AirBnB:llä oli sen liiketoimintamallista johtuen eniten kohteita siirtokunnissa.

Huhtikuussa 2019 AirBnB kuitenkin julkaisi lausunnon, jossa se pyörsi päätöksensä vetäytyä siirtokunnista osana sitä vastaan nostettujen oikeuskanteiden sovittelua.⁹²

⁸⁹ Travellink, sähköposti Finnwatchille 29.11.2022

⁹⁰ Expedia Groupiin kuuluvat muun muassa matkailusivustot Hotels.com sekä Trivago. Expedia, <https://expediagroup.com/home/default.aspx> (viitattu 25.10.2022)

⁹¹ Amnesty International, 2019, Destination: Occupation, saatavilla osoitteessa: <https://www.amnesty.org.uk/press-releases/israelopt-online-tourism-giants-profiting-illegal-settlements-new-report>

⁹² AirBnB, 9.4.2019, Update on Listings in Disputed Regions <https://news.airbnb.com/update-listings-disputed-regions/> (viitattu 5.8.2022); ks. myös Amnesty International, 10.4.2019, Israel/OPT: Reversal of Airbnb ban on illegal settlement listings deeply shameful, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2019/04/israel-opt-reversal-of-airbnb-ban-on-illegal-settlement-listings-deeply-shameful/> (viitattu 5.8.2022)

Lausunnoissaan yritys kertoi vastustavansa BDS-liikettä⁹³. Jonkinlaisena hyvityksenä siirtokuntatoimintojen jatkamisesta AirBnB kertoi, että se lahjoittaa jatkossa siirtokunnista saamansa tuotot hyväntekeväisyyteen.⁹⁴

AirBnB, Expedia Group sekä Booking.com ja TripAdvisor ovat listattuna YK:n ihmisoikeusneuvoston toimeksiantona kootussa listassa Israelin siirtokuntiin liittyvistä yrityksistä. Myös Luxemburgissa päämajaansa pitävän eDreams ODIGEO on mukana listassa.⁹⁵ Sen tytäryhtiö Travellink toimii myös Suomessa.⁹⁶

3.10 Delta Galil

Delta Galil on israelilainen vaate- ja tekstiilialan yritys, joka omistaa muun muassa Organic Basics- ja Schiesser-tuotemerkit. Se valmistaa tuotteita lisenssillä usealle kansainväliselle brändille kuten Adidakselle, Disneylle, Calvin Kleinille, Converselle ja Wilsonille.⁹⁷ Yrityksen tytäryhtiön Delta Israelin on aiemmin raportoitu ylläpitäneen varastoaan Israelin laittomassa Barkanin siirtokunnassa⁹⁸. Finnwatchille antamassaan kommentissa Delta Galil vahvisti, että sillä oli Barkanissa varasto vuoteen 2013 asti. Nyt Delta Israelin varasto kuitenkin toimii Caesarean kaupungissa Israelin puolella⁹⁹. Delta Israelin myymäläketjujen myymälöitä sijaitsee kuitenkin edelleen Ma'ale Adumimin sekä Ramotin ja Pisgat Ze'evin siirtokunnissa.¹⁰⁰

Delta Galil Industries Ltd. ja Delta Israel on listattu YK:n ihmisoikeusneuvoston toimeksiantona vuonna 2020 julkaistussa listassa Israelin siirtokuntiin liittyvistä yrityksistä. Vuonna 2021 suurin osa Delta Israelin toiminnoista siirrettiin Delta Galilin tytäryhtiön Delta Israel Brands -yhtiön alle, ja Delta Israel listautui pörssiin¹⁰¹.

93 BDS on palestiinalaisten kansalaisjärjestöjen ja ammattiyhdistysliikkeen käynnistämä liike, joka pyrkii käyttämään erilaisia taloudellisia keinoja Israelin miehityksen ja siitä aiheutuvien ihmisoikeusloukkauksien lopettamiseen. Lisätietoa esimerkiksi <https://bdsmovement.net/what-is-bds>

94 AirBnB, 9.4.2019, Update on Listings in Disputed Regions <https://news.airbnb.com/update-listings-disputed-regions/> (viitattu 5.8.2022); ks. myös Amnesty International, 10.4.2019, Israel/OPT: Reversal of Airbnb ban on illegal settlement listings deeply shameful, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2019/04/israel-opt-reversal-of-airbnb-ban-on-illegal-settlement-listings-deeply-shameful/> (viitattu 5.8.2022)

95 OHCHR, A/HRC/43/71, saatavilla osoitteessa: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2020/02/un-rights-office-issues-report-business-activities-related-settlements>

96 Travellink, <https://www.travellink.fi/>

97 Delta Galil, Licensed Brands, <https://deltagalil.com/brands/licensed-brands/default.aspx> (viitattu 29.9.2022)

98 WhoProfits, Delta Galil Industries, <https://whoprofits.org/company/delta-galil-industries/> (viitattu 29.9.2022)

99 Delta Galil, sähköposti Finnwatchille 24.10.2022

100 Who Profits, Delta Galil Industries, <https://whoprofits.org/company/delta-galil-industries/> (viitattu 29.9.2022); Yrityksen Ma'ale Adumimin myymälän tiedot on listattu israelilaiselle tarjoussivustolle osoitteessa <https://myofer.co.il/malls/maale-adomim/stores/2025497>, ja Pisgat Ze'evin myymälän tiedot on listattu yhteystietohakemistoon osoitteessa <https://www.d.co.il/80067324/21840/>. Delta Galil vahvisti Finnwatchille, että kaikki nämä kolme myymälää ovat edelleen toiminnassa. Delta Galil, sähköposti Finnwatchille 4.11.2022

101 Delta Galil, ESG Report 2019–2020, saatavilla osoitteessa: https://s29.q4cdn.com/481127684/files/csr_reports/Delta_M310322_1600.pdf

3.11 General Mills

Yhdysvaltalainen elintarvikeyritys General Mills omistaa muun muassa Suomessa markkinoitavat Häagen-Dazs-, Old El Paso- ja Cheerios-tuotemerkit¹⁰².

General Millsin osaomistama Shalgal valmisti aiemmin kosher-pakasteita Atarotin siirtokunnassa General Millsin Pillsbury-tuotemerkillä. General Mills sekä sen yhteisyritys Shalgal on molemmat listattu YK:n ihmisoikeusneuvoston toimeksiantona kootussa listassa Israelin siirtokuntiin liittyvistä yrityksistä¹⁰³.

Kesällä 2022 General Mills kuitenkin ilmoitti myyneensä osuutensa israelilaisesta yhteisyrityksestään israelilaiselle yhtiölle Bodan Holdingsille.¹⁰⁴ Ilmoitus tuli sen jälkeen kun yhtiö oli ollut boikottikampanjoiden kohteena. Kampanjassa muun muassa alkuperäisen Pillsbury-tuotemerkin perustaneen Charles Pillsburyn jälkeläiset vaativat General Millsia vetäytymään siirtokunnasta ja ilmoittivat boikotoivansa Pillsbury-tuotteita siihen asti¹⁰⁵.

3.12 Heineken

Heineken omistaa 40 prosenttia israelilaisesta Tempo Beverages -yhtiöstä¹⁰⁶, joka omistaa¹⁰⁷ Golanin kukkuloilta aiemmin rypäleitä hankkineen Barkan Wineries yrityksen. Vuonna 2019 Barkan Wineries kertoi ettei se enää osta rypäleitä miehityiltä Golanin kukkuloilta¹⁰⁸.

3.13 RE/MAX Holdings

RE/MAX on yhdysvaltalaisomisteinen franchising-periaatteella toimiva kiinteistövälitysyritys. Suomessa RE/MAX-brändin alla toimii 450 kiinteistövälittäjää¹⁰⁹.

102 General Mills, Brands, <https://www.generalmills.com/food-we-make/brands> (viitattu 27.9.2022)

103 OHCHR, A/HRC/43/71, saatavilla osoitteessa: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2020/02/un-rights-office-issues-report-business-activities-related-settlements>

104 General Mills, An update on General Mills Joint Venture in Israel, <https://www.generalmills.com/news/stories/an-update-on-general-mills-joint-venture-in-israel>; Market Screener, BODAN HOLDINGS LTD. acquired Pillsbury Factory in Atarot Industrial Park from General Mills, Inc., <https://www.marketscreener.com/quote/stock/GENERAL-MILLS-INC-12763/news/BODAN-HOLDINGS-LTD-acquired-Pillsbury-Factory-in-Atarot-Industrial-Park-from-General-Mills-Inc--40649790/> (viitattu 28.9.2022)

105 American Friends Service Committee, Pillsbury family calls for boycott of Pillsbury products, <https://www.afsc.org/newsroom/pillsbury-family-calls-boycott-pillsbury-products> (viitattu 29.9.2022)

106 Tempo Beverages Ltd, Consolidated Financial Statements 2021, s.9, saatavilla osoitteessa: <https://en.tempoco.il/wp-content/uploads/2022/04/Beverages-ENG-1220221.pdf>

107 Ibid, s. 29

108 Who Profits, Tempo Beverages, <https://whoprofits.org/company/tempo-beverages/> (viitattu 3.10.2022)

109 RE/MAX, <https://remax.fi/fi/yhteystiedot/remax-finland-ketjujohto/>

Israelissa RE/MAX:illa on paikallinen myyntikonttori Länsirannalla sijaitsevassa Ma'ale Adumimin siirtokunnassa. Yhtiön verkkosivuilla laittomassa siirtokunnassa miehitetillä alueella olevan myyntikonttorin osoitteeksi ilmoitetaan Israel. Tätä raporttia kirjoitettaessa ko. myyntikonttorilla oli myynnissä lukuisia kohteita siirtokunnassa.¹¹⁰ Myös muut RE/MAX Israelin myyntikonttorit tarjoavat kohteita, jotka sijaitsevat laittomissa siirtokunnissa¹¹¹. RE/MAX on listattu YK:n ihmisoikeusneuvoston toimeksiantona koottuun listaan Israelin siirtokuntiin liittyvistä yrityksistä.

RE/MAXin Euroopan pääkonttorilta Finnwatchille kommentoitiin, että RE/MAX-järjestelmässä noudatetaan korkeita eettisiä standardeja ja paikallisia lakeja. Yhtiö kertoo kohtelevansa kaikkia reilusti ja kunnioituksella eikä esimerkiksi asiakkaiden etnisyydellä, uskonnolla tai muilla seikoilla ole vaikutusta yrityksen toimintaan.¹¹²

3.14 G4S

G4S on turvallisuus- ja vartioalan yritys, joka tuotti entisen tytäryhtiönsä G4S Israelin kautta aiemmin turvallisuusjärjestelmiä Israelissa ja Länsirannalla sijaitseviin vankiloihin, joissa on pidätettynä palestiinalaisia poliittisia vankeja. Lisäksi se ylläpiti turvallisuusjärjestelmiä Israelin poliisin päämajassa Länsirannalla ja toimitti turvallisuusjärjestelmiä Israelin rakentaman kansainvälisen oikeuden vastaisen muurin tarkastuspisteille. Vuonna 2012 yritys kertoi Finnwatchille lopettavansa arvostelua herättäneet sopimuksensa Israelin hallituksen kanssa heti sopimusehtojen niin salliessa.¹¹³

G4S on sittemmin luopunut kokonaan israelilaisesta tytäryhtiöstään G4S Israelista. Tytäryhtiö myytiin vuonna 2017 israelilaiselle pääomasijoittajalle FIMI Opportunity Fundsille¹¹⁴. Uudelle omistajalle siirtynyt yritys jatkaa nyt nimellä G1 Secure Solutions. Israelilaisen kansalaisjärjestö Who Profitsin mukaan G1 Secure Solutions toimii Israelin siirtokunnissa ja tukee lukuisilla muillakin tavoilla Israelin miehitystä¹¹⁵. Myös Suomessa G4S Suomi on myyty vuonna 2016 norjalaiselle Sector Alarm -yritykselle¹¹⁶.

110 RE/MAX, RE/MAX Atid, <https://www.remax-israel.com/en/offices/jerusalem-and-the-south/maaleh-adumim/%D7%A8%D7%99%D7%9E%D7%A7%D7%A1-%D7%A2%D7%AA%D7%99%D7%93-remax-atid/83181> (viitattu 29.9.2022)

111 WhoProfits, RE/MAX Holdings, <https://whoprofits.org/company/re-max-holdings/> (viitattu 30.9.2022)

112 RE/MAX Europe, sähköposti Finnwatchille 11.10.2022

113 Finnwatch, 2012, Kielletyt hedelmät, s. 50–51, saatavilla osoitteessa: https://finnwatch.org/images/kielletyt%20hedelm%20web_updated_version.pdf

114 G4S, Agreement reached on sale of G4S Israel, <https://www.g4s.com/investors/regulatory-announcements/2016/12/02/agreement-reached-on-sale-of-g4s-israel>

115 WhoProfits, G1 Secure Solutions, <https://www.whoprofits.org/company/g4s-israel-hashmira/> (viitattu 26.9.2022)

116 Avarn Security, G4S Suomi ja Turvatiimi yhdistyvät – uusi nimi on AVARN Security, <https://www.avarnsecurity.fi/ajankohtaista/g4s-suomi-ja-turvatiimi-yhdistyvat-c3a4t-uusi-nimi-on-avarn-security> (viitattu 30.9.2022)

4. Suomessa myytävät Israelin siirtokuntatuotteet

Suomeen tuotiin Israelista tuotteita 65,2 miljoonalla eurolla vuonna 2021.¹¹⁷ Palestiinalaisalueilta tulevaisuuden merkittävien tuotteiden tuonti Suomeen oli huomattavasti pienempää, vain 80 000 euroa¹¹⁸. Golanilta tuleville tuotteille ei ole tullitilastoissa omaa kategorialuokkaa, eikä niiden tuontimääriä pystytty siksi selvittämään tullitilastoista. Golanilta tulevan tuotteen alkuperämaaksi voi merkitä tullauksen yhteydessä Israelin. Tulli kuitenkin vahvisti Finnwatchille ettei se myönnä tällaisille tuotteille silti etuuskohtelua koska tuote ei ole Israelin valtion alueelta.¹¹⁹ Tullitilastoista saatavia tietoja arvioitaessa on lisäksi huomiotavaa, että vain osa Israelissa tuotetuista tuotteista näkyy niissä. Esimerkiksi hedelmien, kasvien ja yrttien tukkukaupasta tunnetussa Alankomaissa pakattavat tai muuten käsiteltävät tuotteet näkyvät tullitilastoissa Alankomaiden alla vaikka itse raaka-aineet olisivat peräisin muista maista.

Tullitilastojen mukaan suuri osa Israelista Suomeen tuotavista tuotteista liittyy yritysten väliseen ns. B2B-kauppaan. Israelista tuodaan Suomeen muun muassa datavastaanottimiin ja -lähettämiin liittyviä osia, kaapelisarjoja ja elektroniikkaa. Merkittävää tuontia liittyy myös maataloustuotteisiin ja muovituotteisiin. Palestiinalaisalueilta tuleva tilastoissa näkyvä tuonti keskittyy taateihin sekä pähkinöihin ja siemeniin.

Finnwatch kartoitti kevään ja syksyn 2022 välisenä aikana Suomen markkinoilla myynnissä olevia Israelista, Palestiinalaisalueilta ja Golanilta tuotuja tuotteita lähettämällä kyselyitä erilaisia tuotteita ja raaka-aineita maahantuoville yrityksille, tekemällä kauppa-kartoituksia sekä käymällä läpi kansalaisjärjestöjen ja median raportteja Israelin siirtokunnissa harjoitettavasta yritystoiminnasta. Kartoitusten apuna käytettiin myös YK:n julkaisemaa listaa Israelin siirtokunnissa toimivista yrityksistä. Selvityksessä keskityttiin erityisesti kuluttajakaupan tuotteisiin. Selvityksen tulokset on esitelty seuraavissa alaluvuissa tuotekategorioittain.

¹¹⁷ Tulli, ULJAS-tilastotietokanta, <https://uljas.tulli.fi>

¹¹⁸ Palestiinalaisalueilta tuleva tuonti on erittäin vaatimatonta myös koko EU:n tasolla: vuonna 2020 palestiinalaisalueiden tuonti EU:n markkinoille oli vain 26 miljoonaa euroa. Euroopan komissio, Palestine, https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/palastine_en (viitattu 30.9.2022)

¹¹⁹ Tulli, sähköposti Finnwatchille 26.10.2022

4.1 Kaupan ketjujen omamerkkituotteet ja oma maahantuonti

Finnwatch lähetti kyselyn Israelista tai Israelin siirtokunnista peräisin olevista tuotteista neljälle vähittäiskaupan ketjulle: S-ryhmälle, Keskolle, Lidlille ja Tokmannille. Kauppaketjuilta pyydettiin viimeisen vuoden ajalta tiedot kaikista niiden oman merkin tuotteista tai oman maahantuonnin tuotteista, joiden alkuperä on Israel, Golan tai palestiinalaisalueet. Tietoja pyydettiin niin tuotteiden valmistuspaikasta kuin keskeisimpien raaka-aineiden alkuperämaista. Tässä luvussa käsitellään kaupan ketjujen vastauksia yleisellä tasolla. Yksittäisiä kauppojen valikoimissa olevia tuotekategorioita käydään lisäksi läpi erillisissä alaluvuissa 4.2–4.5.

Tokmanni ilmoitti Finnwatchille, ettei sillä ole oman maahantuonnin tai omien merkien tuotteita Israelista, Golanilta tai Palestiinalaisalueilta. Tokmannilla ei myöskään ole tietoa oman maahantuonnin ja omien merkien tuotteista, joissa keskeinen raaka-aine tulisi kyseessä olevilta alueilta. Yritys kuitenkin huomautti, että sillä ei ole kaikissa toimitusketjuissa näkyvyyttä kaikkien raaka-aineiden alkuperään saakka.¹²⁰ Tokmannilla ei ole siirtokuntatuotteiden tuontia kieltävää linjausta. Yritys kuitenkin kertoo arvioivansa ihmisoikeusriskit aina alueittain eikä poissulje linjauksen tekemistä tilanteessa, jossa sen omamerkkituotteisiin tai oman maahantuonnin piiriin tarjottaisiin siirtokunnista tulevia tuotteita.

Kesko toimitti Finnwatchille pyydetyt tiedot sen omamerkkituotteiden sekä oman maahantuonnin tuotteiden valmistusmaista viimeisen vuoden ajalta. Kesko kertoo ilmoittaneensa kaikille tavarantoimittajilleen, ettei se hyväksy tuotteita siirtokunnista. Linjaus koskee myös Keskon omien merkkituotteiden ainesosia.¹²¹ Finnwatchille toimitettavia tietoja kootessaan yritys kuitenkin huomasi, että vastoin sen antamia ohjeita sille oli toimitettu pieni erä (yhteensä 4 kiloa, 50g rasioissa) Israelin laittomassa siirtokunnassa viljeltyä rosmariinia (ks. lisätietoa luvussa 4.3).

Myös S-ryhmä toimitti Finnwatchille tiedot sen omamerkkituotteiden sekä oman maahantuonnin tuotteiden valmistusmaista. Listasta ei löytynyt yhtään Israelin siirtokunnista tulevaa tuotetta tai raaka-ainetta. Yritys vahvisti, että viimeisen vuoden aikana se ei ole hankkinut omamerkki- tai oman maahantuonnin tuotteita, joiden alkuperä olisi Golan tai Palestiinalaisalueet. S-ryhmän päivittäistavarakaupan omamerkkituotteissa 25 tuotteessa käytetään israelilaista alkuperää olevia raaka-aineita. Kyse on tuotteissa käytetyistä lisäaineista ja mausteista, joiden osuus on S-ryhmän mukaan keskimäärin 0,1 % kaikista tuotteen raaka-aineista. Yritys kertoi varmistavansa tuotteiden alkuperän sopimuskäytännöillä sekä tapauskohtaisesti tehdasauditoinneilla ja erillisillä toimittajakyselyillä¹²².

¹²⁰ Tokmanni, sähköposti Finnwatchille 29.4.2022

¹²¹ Kesko, sähköposti Finnwatchille 24.10.2022

¹²² S-ryhmä, sähköposti Finnwatchille 17.8.2022

S-ryhmä ei ole kieltänyt siirtokuntatuotteita, vaan sen tavarantoimittajille asettamat määräykset koskevat vain tuotteiden alkuperän merkitsemistä. Yrityksen mukaan kaikki sen tavarantoimittajat sitoutuvat hankintapuitesopimuksen allekirjoittaessaan siihen, että tuotteen alkuperäksi voi merkitä Israelin vain, jos tuote on valmistettu tai viljelty YK:n 1948 määrittelemällä Israelin valtion alueella. Jos tuote on valmistettu tai viljelty siirtokunnissa, toimittajan tulee merkitä tuotteen alkuperäksi ”valmistettu Palestiinan miehityillä alueilla” tai ”tuotettu Palestiinan miehityillä alueilla”. S-ryhmä kertoi Finnwatchille aikovansa tarkastella em. sanamuotoja vaatimuksessa seuraavan sopimuspäivityksen yhteydessä, jotta vaatimuksesta käy selkeästi ilmi sen koskevan myös Golanin kukkuloita¹²³.

Lidl kertoi, että Suomen Lidl-myyvälöissä on viimeisen vuoden aikana myyty sesongeittain israelilaista alkuperää olevia appelsiineja, greippejä ja kumkvatteja. Lidl Suomi kertoo ettei se maahantuo hedelmiä itse, vaan ostaa ne vihannestukkureilta. Tämän lisäksi Israelissa tuotettiin Lidlin oman merkin kosteuspyyhkeitä. Lidl ei suostunut kertomaan kyseessä olevan tuotteen nimeä, tuotteen valmistajaa ja valmistuspaikan osoitetta vedoten sopimusten luottamuksellisuuteen sekä kilpailullisiin syihin. Omien tarkastusprosessiansa kautta yhtiö kertoi voivansa vahvistaa, että tuotteiden viimeinen tuotantovaihe tapahtuu miehitettyjen alueiden ulkopuolella. Kysyttäessä tuotteiden raaka-aineista Lidl kertoi, ettei se voi tällä hetkellä avata niitä alkuperään saakka.¹²⁴ Lidlin mukaan se ei ole ostosopimuksissaan tai muuta kautta erityisesti kieltänyt siirtokuntatuotteiden käyttöä. Yrityksen mukaan se kuitenkin tekee ihmisoikeusriskien arviointia jatkuvasti.¹²⁵

4.2 Taatelit

Israel kertoo olevansa maailman suurin medhjool-taateleiden (arab. majhuul) tuottaja, tuottaen arviolta kaksi kolmasosaa kaikista medhjool-taateleista¹²⁶. Iso osa tuotannosta sijaitsee kuitenkin Israelin valtion ulkopuolella miehityillä Länsirannalla, Jordanjoen laaksoissa.¹²⁷

Taateleiden osuus koko Länsirannan siirtokuntien tuotannosta vaikuttaa olevan merkittävä. Finnwatch kävi tätä raporttia varten läpi kaikki Global G.A.P -järjestelmän (ks. lisätietoa luvussa 5) piirissä olevat sertifioidut tuottajat Länsirannalla sijaitsevista Israelin siirtokunnista. Taatelintuottajien osuus kaikista alueen sertifioiduista tuottajista oli 80 prosenttia.

¹²³ Ibid.

¹²⁴ Lidl Suomi, sähköpostit Finnwatchille 5.5., 10.5. ja 13.5.2022.

¹²⁵ Lidl Suomi, sähköposti Finnwatchille 27.10.2022

¹²⁶ Haaretz, 2016, Hot Date: Jordan Valley Growers Conquer World's Medjool Market, <https://www.haaretz.com/israel-news/business/2016-03-17/ty-article-magazine/.premium/israelis-conquer-medjool-date-market/0000017f-ebe6-dc91-a17f-ffeffc3a0000>

¹²⁷ Arvioita on esittänyt muun muassa palestiinalainen Al Haq-järjestö, jonka mukaan Länsirannan tuotanto vastaa noin 40% Israelin taateliviennistä, ks. Guardian, 2013, Israeli settlement products need EU ban, says human rights report, <https://www.theguardian.com/world/2013/jan/14/israeli-settlement-products-eu-ban>

Finnwatchin kyselyyn vastannut S-ryhmä hankkii taatelinsa Hadiklaim Date Growers Cooperative Ltd:ltä, jonka yksi S-ryhmälle taateleita toimittava pakkaamo sijaitsee Israelin ja Länsirannan välisellä rajalla Israelin puolella, Beit Shean kaupungin läheisyydessä. Pakkaamo sijaitsee tien numero 90 päässä, mikä tarkoittaa, että se on molemmilta puolilta Länsirannan ympäröimä. Logistisesti epäkäytännöllinen sijainti saattaa saada selityksensä yrityksen johtajan vuonna 2020 antamasta haastattelusta israelilaiselle Calcalist-lehdelle.¹²⁸ Jutussa kerrotaan pakkaamon tarjoavan ratkaisun alan haasteisiin, sillä se sijaitsee Israelin valtion alueella mutta pakkaa hedelmiä sekä Spring Valleysta että Länsirannan miehitetuille alueille ulottuvasta Jordanlaaksosta¹²⁹. Näin se auttaa kiertämään Euroopassa lisääntyneitä boikotteja miehitetiltä alueelta tulevaa tuotantoa kohtaan. "Me sijaitsemme ei-miehitetyllä alueella", johtaja korostaa jutussa pakkaamon omaan sijaintiin viitaten.

S-ryhmä kertoi Finnwatchille suhtautuvansa em. lehtiartikkeliin kriittisesti. Yritys pyysi huomioimaan, että artikkelissa esitetyt kommentit eivät ole kirjoitettu sanasta sanaan pakkaamon edustajan sanoin, eli vain osa jutussa esitetyistä tiedoista on esitetty johtajan suorana sitaattina. S-ryhmän mukaan sen tuotteisiin tulevat taatelit tulevat kaikki Israelin puolelta, ja se toimitti Finnwatchille kaikkien taateleita tuottavien tilojen ja pakkaamoiden osoitetiedot. Finnwatchin kysymykseen siitä miten pakkaamolle saapuvien taateleiden alkuperä voidaan varmistaa, S-ryhmä vastasi, että laatikoissa ja/tai saateasiakirjoissa ilmoitetaan tilatiedot ja sertifiointitunnukset.¹³⁰ S-ryhmän mukaan tavarantoimittaja on sitoutunut S-ryhmän asettamiin asiakasvaatimuksiin, ja se toimitti S-ryhmälle vuonna 2021 ainoastaan listalla mainituilta tiloilta peräisin olevia taateleita.

Finnwatch lähetti artikkelia ja Hadiklaimin tuotantopaikkoja koskien kyselyn myös Hadiklaimille, mutta yhtiö ei vastannut yhteydenottoihin.

Myös israelilainen hedelmäyhtiö Mehadrin tuottaa taateleita Israelin laittomassa siirtokunnassa. Keskon Finnwatchille toimittamasta Mehadrinin tuotantopaikkojen listasta löytyy Mehadrinin taateleiden tuotanto-/pakkausyksikkö, joka sijaitsee Israelin laittomassa Gilgalin siirtokunnassa¹³¹. Kesko kuitenkin kertoi Finnwatchille, ettei se osta Mehadrinilta taateleita¹³².

128 Calcalist, maliskuu 2020, "Medjhoor Tricks" ["Medjhoor taalul"], <https://newmedia.calcalist.co.il/magazine-05-03-20/m01.html> (viitattu 15.8.2022)

129 Artikkelissa Jordan laaksoon viitataan kahdella hepreankielisellä sanalla Emek Hayarden ja Bikat Hayarden. Emek Hayarden viittaa Jordanlaakson pohjoiseen osaan, joka sijaitsee Israelin puolella. Bikat Hayarden sijaitsee eteläpuolella miehitetyn Länsirannan puolella jatkuen aina Kuolleellemerelle asti.

130 S-ryhmä, sähköposti Finnwatchille, 20.9.2022

131 Keskon Finnwatchille toimittama lista Mehadrinin viljelytiloista ja pakkaamoista, päivätty 11.5.2022

132 Kesko, sähköposti Finnwatchille 8.8.2022

Finnwatch lähetti taateleita koskevan kyselyn myös Nature's Pride -yhtiölle, jolta vihanes- ja hedelmätukku Satotukku kertoi hankkivansa osan Suomeen maahantuomistaan taateleista. Satotukku kertoi Finnwatchille, ettei se tee ole ostoja palestiinalaisalueilta tai Golanilta. Yrityksen mukaan se ei tiedä maahantuomiensa taateleiden tai muiden israelilaista alkuperää olevien tuotteiden tarkkoja viljelypaikkoja. Vastauksessaan Finnwatchille Nature's Pride vahvisti, että se ei osta tuotteita Israelin laittomista siirtokunnista. Yhtiön mukaan sillä on tuottajien kanssa sopimukset siitä, että tuotteita ei tuoteta tai hankita Länsirannalla tai Golanin kukkuloilla. Tuotantopaikkojen ja pakkaamoiden sijainnit varmistetaan vuosittain.¹³³

4.3 Mausteet ja yrtit

Finnwatchin läpikäymistä Global G.A.P. -sertifioinnin saaneista tuottajista Israelin siirtokunnissa Länsirannassa lähes 15 prosenttia tuottaa EU:n markkinoille erilaisia yrttejä. Länsirannan siirtokunnissa tuotetaan myös paprikaa ja chiliä, joita voidaan käyttää mausteena.

Finnwatch tiedusteli tuontitietoja Pauligilta, Meiralta ja Mauste-Sallinen Oy:ltä viimeisen vuoden ajalta. Näiden lisäksi kyselyt lähetettiin myös päivittäistavarakaupan ketjuille, joista osalla on valikoimassa omanmerkin tai oman maahantuonnin mausteita ja yrttejä.

Paulig toimitti Finnwatchille tiedot kahdesta israelilaisesta tomaatti- ja paprikatoimittajastaan sekä niiden käyttämistä viljelytiloista¹³⁴. Mitkään annetuista osoitteista eivät sijaitse Israelin laittomissa siirtokunnissa. Sekä Meira että Mauste-Sallinen Oy kertoivat etteivät ne ole hankkineet mitään Israelista tai sen siirtokunnista tulevia tuotteita tai raaka-aineita¹³⁵.

Kuten edellä on todettu Kesko kertoi, että vastoin sen antamia ohjeita, sille oli viimeisen vuoden aikana toimitettu pieni erä (yhteensä 4 kiloa, 50g rasioissa) Israelin laittomassa siirtokunnassa, Moshav Mecholassa, viljeltyä rosmariinia. Kesko kertoi päättäneensä välittömästi kauppasuhteen siirtokuntaan tiedon saatuaan. Kesko oli hankkinut kyseisen rosmariinierän keskieuropalaiselta tavarantoimittajalta, joka puolestaan oli hankkinut sen toiselta keskieuropalaiselta myyjältä. Kesko ei suostunut kertomaan Finnwatchille ketjussa olleiden tarvantoimittajien nimiä, joten ko. yritysten muita mahdollisia suomalaisia asiakkaita ei pystytty tätä raporttia varten jäljittämään.

133 Nature's Pride, sähköposti Finnwatchille 14.10.2022

134 Paulig, sähköposti Finnwatchille 22.6.2022

135 Mauste-Sallinen, sähköposti Finnwatchille, 8.8.2022; Meira, sähköposti Finnwatchille, 11.8.2022

4.4 Kosmetiikka

Israel tunnetaan Kuolleenmeren mineraaleihin nojaavasta kosmetikkateollisuudesta. Kuollutmeri sijaitsee Israelin, Jordanian ja miehitettyjen Palestiinalaisalueiden rajalla.

Länsirannan miehityillä palestiinalaisalueilla Israelin laittomassa siirtokunnassa Mitzphe Shalemssa Kuolleenmeren mineraaleja on hyödyntänyt Dead Sea Laboratories -yhtiö, jonka tunnetuin tuotemerkki on Ahava. Vuonna 2016 Ahava myytiin kiinalaiselle Fosun Groupille, jonka tavoitteena oli nostaa Ahava myydyimpien luksusbrändien joukkoon Kiinassa¹³⁶.

Vuonna 2012 Finnwatch raportoi Suomen markkinoilla myynnissä olevista Ahava-tuotteista, jotka oli valmistettu Israelin laittomassa siirtokunnassa, mutta jotka oli virheellisesti merkitty alkuperältään israelilaiseksi¹³⁷. Finnwatchin raportin julkaisemisen jälkeen Ahava-tuotteet merkittiin, ja niihin tuli tarra, jossa kerrottiin tuotteen alkuperäksi Israelin sijaan Mitzphe Shalem¹³⁸. Tätä raporttia kirjoitettaessa merkinnät ovat ilmestyneet myös varsinaisiin pakkauksiin, joissa lukee tuotteen valmistuspaikkana "Mitzphe Shalem, Dead Sea, West-Bank".

Toisin kuin vuonna 2012, Ahavan tuotteita ei enää tätä raporttia kirjoitettaessa ollut Sokoksen valikoimissa. Ahava-tuotemerkin tuotteita löytyy kuitenkin Suomesta muun muassa Hobby Hallin ja Tokmannin valikoimista¹³⁹.

Ahavan tuotteet valmistetaan edelleen Mitzphe Shalemin laittomassa siirtokunnassa. On kuitenkin epäselvää jatkaako yritys edelleen myös Kuolleenmeren mudan hyödyntämistä miehityillä palestiinalaisalueella. Israelilainen Who Profits -järjestö raportoi vuonna 2016, ettei Ahavalla olisi enää viranomaislupaa alueen hyödyntämiseen.¹⁴⁰ Ahava ei vastannut Finnwatchin tätä raporttia varten yritykselle lähettämään kommenttipyyntöön.

136 Calcalist C-tech, Fosun Mulling Float of Dead Sea Cosmetics Manufacturer Ahava, Exec Says, <https://www.calcalistech.com/ctech/articles/0,7340,L-3752030,00.html> (viitattu 13.9.2022). Vuonna 2020 Ahava oli määrä siirtää Fosun Group -konserniin kuuluvaan listattuun Yuyuan Tourist Mart -yhtiöön, <https://www.yicaiglobal.com/news/fosun-to-merge-two-cosmetics-brands-with-china-biggest-retail-conglomerate>

137 Finnwatch, 2012, Kielletyt hedelmät, s. 23, saatavilla osoitteessa: https://finnwatch.org/images/kielletyt%20hedelmt2web_updated_version.pdf

138 Finnwatch, 2013, SodaStream jatkaa toimintaansa Israelin laittomassa siirtokunnassa, saatavilla osoitteessa: <https://finnwatch.org/fi/uutiset/87-finnwatchin-seurantatutkimus-sodastream-jatkaa-toimintaansa-israelin-laittomassa-siirtokunnassa>

139 Tokmanni, Ahava, <https://www.tokmanni.fi/brandit/ahava> (viitattu 30.9.2022); HobbyHall, Ahava, <https://hobbyhall.fi/fi/hajuedet-ja-kosmetiikka/vartalonhoito/vartalovoiteet-ja-emulsiot/f/ahava> (viitattu 30.9.2022)

140 Who Profits, Ahava, <https://www.whoprofits.org/company/ahava-dead-sea-laboratories/> (viitattu 13.9.2022)

4.5 Muovi- ja hygieniatuotteet

4.5.1 Avgol

Avgol Industries on Israelin Tel Avivin pörssiin listattu yhtiö, joka tuottaa kuitukankaita erilaisiin hygieniatuotteisiin¹⁴¹. Yhtiön suurin omistaja on Indorama Ventures P.C.L.¹⁴². Vuonna 2012 Finnwatch raportoi Avgolin toimivan Israelin laittomassa siirtokunnassa Barkanin teollisuusalueella. Avgol tuotti tuolloin kuitukankaita muun muassa Procter & Gamble -yrityksen tuotteisiin.¹⁴³

Julkisista lähteistä selviää, että Avgol tuotti vaipoissa käytettäviä kuitukankaita vielä vuonna 2020 Barkanin siirtokunnassa Länsirannalla.¹⁴⁴ Avgolin omistaja Indorama Ventures P.C.L. päätyikin YK:n ihmisoikeusneuvoston pyynnöstä laadittuun listaan Israelin siirtokunnissa toimivista yrityksistä¹⁴⁵. Vuonna 2021 Avgolin tehdas Barkanissa kuitenkin suljettiin, ja sen tuotanto siirrettiin Intiaan¹⁴⁶.

4.5.2 Keter

Keter on erilaisia muovituotteita valmistava yhtiö, jonka tuotteita myydään myös Suomessa. Keter on perustettu Israelissa, mutta se myytiin vuonna 2016 kansainväliselle sijoitusyhtiö BC Partnersille. Suomeen yhtiön tuotteita on maahantuonut muun muassa Kesko, jonka valikoimista löytyy Keterin pöytiä ja säilytyslaatikoita. Kesko kertoi Finnwatchille, että sen valikoimissa olevat Keterin tuotteet on valmistettu Alon Tavorin teollisuuspuistossa Israelin valtion puolella.¹⁴⁷

Finnwatch raportoi vuonna 2012 Keterin toimivan myös Barkanin siirtokunnassa, Barkanin teollisuusalueella¹⁴⁸. Sittemmin se näyttää lopettaneen tuotantonsa siirtokunnassa ja

141 Avgol, About us, <https://www.avgol.com/about-us/> (viitattu 4.8.2022)

142 Avgol, Vuosiraportti 2021, saatavilla osoitteessa: https://www.avgol.com/wp-content/uploads/2022/05/2021_%D7%93%D7%95%D7%97_%D7%A9%D7%A0%D7%AA%D7%99_isa.pdf

143 Finnwatch, 2012, Kielletyt hedelmät, s. 47, saatavilla osoitteessa: https://finnwatch.org/images/kielletyt%20hedelmt2web_updated_version.pdf

144 Avgol ilmoitti tuotantolaitoksen alasajon tapahtuvan vuoden 2020 aikana, ks. esim. Globes, Avgol to quit West Bank, <https://en.globes.co.il/en/article-avgol-to-quit-west-bank-1001312460>

145 OHCHR, A/HRC/43/71, saatavilla osoitteessa: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2020/02/un-rights-office-issues-report-business-activities-related-settlements>

146 Globes, Avgol shifting production from Israel to India, <https://en.globes.co.il/en/article-avgol-shifting-production-from-israel-to-india-1001346418> (viitattu 16.2.2022)

147 Kesko, sähköposti Finnwatchille 24.5.2022

148 Finnwatch, 2012, Kielletyt hedelmät, s. 46, saatavilla osoitteessa: https://finnwatch.org/images/kielletyt%20hedelmt2web_updated_version.pdf

myyneensä osuutensa siirtokunnassa toimivasta tuotantolaitoksesta Stakplast-yhtiölle¹⁴⁹. Yhtiön yhteydet siirtokuntaan näyttävät kuitenkin silti jatkuvan, sillä Finnwatchin tutkija löysi kesällä 2022 Keterin myymälän Mishor Edumimin siirtokunnasta. Keteriltä ei saatu kommenttia tätä raporttia varten.

Keterin myymälä Mishor Edumimin siirtokunnassa.

4.5.3 SodaStream

SodaStream on israelilainen yritys, joka valmistaa ja markkinoi kotikäyttöisiä hiilihapotuslaitteita sekä niihin liittyviä oheistuotteita kuten hiilidioksidia ja erilaisia makusiirappeja.

SodaStream toimi pitkään Israelin laittomassa siirtokunnassa Mishor Adumimissa. Vastauksessaan Finnwatchille yritys vahvisti siirtäneensä tuotantonsa vuonna 2014 Israelin puolelle Levahimiin, Negevin autiomaahan.¹⁵⁰

149 Stakplast, <https://www.stakplast.co.il/> (viitattu 10.11.2022)

150 SodaStream, sähköposti Finnwatchille 14.10.2022

4.6 Viinit

Alkon valikoimista löytyy kuusi Israelin siirtokunnissa Golanin kukkuloilla tuotettua viiniä¹⁵¹.

Finnwatch julkaisi ensimmäisen kerran jo vuonna 2010 artikkelin Alkon Golanin kukkuloilta tulevista viineistä, joita markkinoitiin tuolloin Alkossa israelilaisina¹⁵². Finnwatchin vuonna 2012 julkaistun raportin jälkeen Alko muutti omaa merkintäkäytäntöään ja siirsi Golanin kukkuloilta tulevat viinit kategorian ”Muut maat” alle. Itse tuotteissa oli tuolloin edelleen virheellinen merkintä, jossa viinin väitettiin tulevan Israelista.¹⁵³

Marraskuussa 2019 Euroopan unionin tuomioistuin antoi ratkaisun Israelin siirtokunnista tulevien tuotteiden merkitsemisestä. Ratkaisussa tuomioistuin totesi, että Israelin siirtokunnista tulevat tuotteet tulee merkitä erikseen siirtokuntatuotteiksi sen sijaan, että niiden alkuperäksi merkitään Israel. Tuomioistuimen mukaan siirtokuntatuotteiden merkitseminen israelilaisiksi voi harhaanjohtaa kuluttajia.¹⁵⁴ Alko on päivittänyt hyllymerkintänsä vastaamaan tuomioistuimen päätöstä: Golanilta tulevien viinien alkuperäksi on ilmoitettu ”Golan (Israelin siirtokunta)”.

Alko on myös syksyllä 2022 tehnyt päivityksen valikoimaanotto-ohjeisiinsa. Nyt ohjeissa todetaan, että ostosopimus voidaan irtisanoa ”erityisen harkinnan pohjalta ja painavista syistä tilanteissa, joissa tuotteiden alkuperä on alueella, jonka hallinnasta vastaava taho on rikkonut oleellisesti kansainvälistä oikeutta, minkä Suomi tai EU on tuominut.” Uudesta ohjeesta huolimatta Alkon ostot Golanin kukkuloilta jatkuvat. Alkon mukaan se ei lähtökohtaisesti ota valikoimapäätöksillään poliittisesti kantaa ja ei siten tule reagoimaan kaikkiin kansainvälisen oikeuden rikkomuksiin maailmalla. Yhtiö vetoaa siihen, että Israelin tai sen siirtokuntien tuotteita ei ole esimerkiksi asetettu tuontikieltoon EU:n toimesta. Finnwatch pitää Alkon linjausta Golanin koskien nimenomaan poliittisena, sillä Israel on Golanin kukkuloilla rikkonut kansainvälistä oikeutta ja sekä Suomi että EU ovat tuominneet tämän, mutta silti Alko ei ole päättänyt ostosopimustaan alueella. Mikäli EU olisi kieltänyt ko. tuotteiden maahantuonnin ei Alkon valikoimaanotto-ohjeilla olisi asiassa merkitystä.

Alkon valikoimissa olevat viinit on tuottanut Golan Heights Winery, ja niiden maahantuojana on Amka. Golan Heights Wineryn pulloissa tuotteen alkuperäksi ilmoitetaan EU-tuomioistuimen ratkaisua noudattaen ”Golan Heights (Israeli Settlement)”. Etiketissä itse viinituottajan osoitteen on kuitenkin edelleen virheellisesti ilmoitettu sijaitsevan Israelissa (”Katzrin

151 Alko, Alkon verkkosivujen tuotehaku, alko.fi (viitattu 16.8.2022)

152 Finnwatch, 2010, Alkon alkuperämerkinnät liittävät Golanin osaksi Israelia?, saatavilla osoitteessa: <https://finnwatch.org/fi/uutiset/56-alkon-alkuperaemerkinnaet-liittaevaet-golanin-osaksi-israelia>

153 Finnwatch, 21.3.2013, Finnwatchin seurantatutkimus: SodaStream jatkaa toimintaansa Israelin laittomassa siirtokunnassa, <https://finnwatch.org/fi/uutiset/87-finnwatchin-seurantatutkimus:-sodastream-jatkaa-toimintaansa-israelin-laittomassa-siirtokunnassa>

154 Euroopan unionin tuomioistuin, <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2019-11/cp190140en.pdf>

1290017 Israel). Tuottajan kotikaupunki Katzrin on Israelin siirtokunta Golanilla. Alko kertoi vastauksessaan Finnwatchille, että maahantuojaa vastaa etikettimerkintöjen oikeellisuudesta. Alkon mukaan se pyytää maahantuojaa korjaamaan pakkausmerkinnät jos etiketeissä huomataan jotain huomautettavaa tai korjattavaa. Finnwatchin otettua Alkoon yhteyttä asiassa, Alko kertoi pyytäneensä maahantuojaa olemaan yhteydessä Valviraan, jonka kantaa asiaan Alko odottaa. Alkon näkökulmasta kyse on ristiriidasta etikettimerkintöjen ja ilmoitettujen osoitetietojen välillä.¹⁵⁵

Valvirasta Finnwatchille kerrotaan, että Golanilta tulevan viinin etiketissä tulee ilmoittaa Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisun mukaisesti erikseen, että viini on peräisin Israelin siirtokunnasta. EU-lainsäädäntö kuitenkin edellyttää, että etiketissä tulee samanaikaisesti kertoa myös viinituottajan postiosoite. Koska Golan Heights Winery ilmoittaa viralliseksi postiosoitteekseen Israelin, ei Valviralla ole sen mukaan mahdollisuutta puuttua asiaan nykyisen lainsäädännön nojalla.¹⁵⁶

5. CASE: Global G.A.P. -sertifiointi mahdollistaa siirtokuntatuotteiden maahantuontia Euroopan unionin alueelle

Global G.A.P. on tuotemerkki ja yritysten vapaaehtoisesti käyttämä hyviin maatalouskäytäntöihin (G.A.P., good agricultural practices) keskittyvä standardijärjestelmä, jonka omistaa FoodPLUS GmbH -yritys. FoodPlus GmbH:n taas omistaa EHI Retail Institute, jossa ylintä päätösvaltaa käyttää 850 jäsenestä koostuva vuosikokous. Jäsenet edustavat yrityksiä eri puolilta Eurooppaa. EHI Retail Instituten jäseniin kuuluvat muun muassa SOK ja Lidl¹⁵⁷.

Global G.A.P. ylläpitää maataloustuotantoon liittyvää ympäristöön ja ruokaturvallisuuteen keskittynyttä sertifiointijärjestelmää. Global G.A.P.in jäseniä ovat muun muassa Kesko, SOK:n omistama logistiikkayhtiö Inex Partners, Lidl, Aldi, Tesco, Coop, Pizza Hut ja McDonald's sekä erilaiset maataloustuottajaverkostot ja -järjestöt.¹⁵⁸ Monet yritykset, kuten

¹⁵⁵ Alko, sähköposti Finnwatchille 4.11.2022

¹⁵⁶ Valvira, puhelinkeskustelu Finnwatchin kanssa 29.11.2022

¹⁵⁷ EHI Retail Institute, Membership, <https://www.ehi.org/community/mitglieder/> (viitattu 29.10.2022)

¹⁵⁸ Global G.A.P., Community Members, ks. esim. https://www.globalgap.org/uk_en/who-we-are/members/retailers-food-service/index.html (viitattu 18.11.2022).

Kesko, vaativat kaikilta omamerkki- ja oman maahantuonnin maataloustuottajilta Global G.A.P. -sertifiointia. Global G.A.P.in mukaan sen ylläpitämä sertifiointijärjestelmä toimiikin tuottajille pääsylippuna maailmanmarkkinoille¹⁵⁹.

Tätä raporttia laadittaessa Global G.A.P. -sertifikaatin oli saanut kaikkiaan 136 Israelin laitomiin siirtokuntiin liittyvää toimijaa¹⁶⁰. Global G.A.P. on jaotellut toimijat tuottajiin, jotka

1. tuottavat tuotteita Israelin laittomissa siirtokunnissa Golanin kukkuloilla (31 toimijaa),
2. tuottavat tuotteita Israelin valtion sisällä mutta käyttäen hyväksi ainakin osittain Golanin kukkuloilta tuotavia raaka-aineita (3 toimijaa),
3. tuottavat tuotteita Israelin laittomissa siirtokunnissa Länsirannalla (89 toimijaa) ja
4. tuottavat tuotteita Israelin sisäpuolella käyttäen hyväksi ainakin osittain Länsirannan laittomista siirtokunnista tulevia tuotteita (13 toimijaa).

Näiden lisäksi Global G.A.P. sertifioi myös palestiinalaisalueilla toimivia tuottajia, jotka eivät ole läsnä laittomissa siirtokunnissa. Näitä on kuitenkin vain 8 toimijaa. Global G.A.P. korosti Finnwatchille tarjoavansa sertifiointia tasapuolisesti kaikille toimijoille.

Global G.A.P.in verkkosivuilla julkaistun Code of Conduct -toimintaohjeen mukaan Global G.A.P. on sitoutunut taloudelliseen, sosiaaliseen ja ekologiseen vastuullisuuteen kaikissa toiminnoissaan¹⁶¹. Finnwatch tiedusteli Global G.A.P:iltä sen ihmisoikeuksia koskevasta huolellisuusvelvoiteprosessista ja siitä, millä perusteella se on katsonut sertifiointitoiminnan Israelin laittomissa siirtokunnissa hyväksyttävänä.

Global G.A.P. kertoi, että se ei ole vielä tehnyt mitään selvityksiä ihmisoikeuksia koskevaan huolellisuusvelvoiteprosessiin liittyen. Sertifiointijärjestelmän omistavana ja standardeja laativana toimijana se katsoo, ettei huolellisuusvelvoite kuulu sen toimintakenttään, vaan sen tehtävänä on vain asettaa kestävyttä koskevia vaatimuksia vastuulliselle maataloustuotannolle ja varmistaa ostajille läpinäkyvyys niiden tuotantoketjuun. Finnwatchin kanssa käydyn dialogin myötä se kuitenkin harkitsee nyt huolellisuusvelvoiteprosessin käynnistämistä.

Global G.A.P.in käyttämät sertifiointikriteerit perustuvat sen omaan GLOBALG.A.P. IFA -standardiin. Standardin ympäristöä koskevassa kohdassa viljelyalueiden laajentaminen lakien vastaisesti on kiellettyä¹⁶². Finnwatch tiedusteli kieltäkö kriteeristö Israelin siirto-

159 Global G.A.P., FAQ, "GLOBALG.A.P. certification [...] offers producers a ticket to the global market", https://www.globalgap.org/uk_en/what-we-do/general-faqs/ (viitattu 11.8.2022)

160 Global G.A.P.in Finnwatchille lähettämä excel, jossa on listattu kaikkien siirtokunnissa tuotteita tuottavien sertifioitujen toimijoiden ns. GGN-koodit.

161 Global G.A.P., Code of Conduct, "We commit to economic, social, and ecological responsibility in all our actions", https://www.globalgap.org/uk_en/who-we-are/about-us/code-of-conduct/index.html (viitattu 11.8.2022)

162 Kriteerin (FV-Smart 22.03.01) tarkka sanamuoto on "Areas where legal protection prevents such conversions"

kuntien laajentamista kansainvälisen oikeuden vastaisesti. Global G.A.P.in mukaan kriteeristö ei koske Israelin laittomien siirtokuntien laajentamista kansainvälisen oikeuden vastaisesti sillä sillä viitataan vain ympäristön kannalta suojeltuihin alueisiin kuten kansallispuistoihin, luonnonsuojelualueisiin, metsiin, kosteikkoihin tai muihin alueisiin, joissa maanviljely on kiellettyä. Itse kriteerin sanamuodossa ei kuitenkaan puhuta vain ympäristölainsäädännöstä vaan viitataan yleisesti lainvastaisuuteen.

6. Eläkesijoittajien sijoitukset Israelin siirtokunnissa toimiviin yrityksiin

Finnwatch kävi tätä raporttia varten läpi suurimpien eläkesijoittajien Elon, Ilmarisen, Varman, Veritaksen, Kevan ja Valtion eläkerahasto VER:n sijoitukset Israelin siirtokunnissa toimineisiin yrityksiin. Yritystarkastelu rajattiin niihin yrityksiin, jotka ovat listattuna YK:n ihmisoikeusneuvoston toimeksiannosta laadittuun listaan siirtokunnissa toimivista yrityksistä. Sijoitussalkkujen tarkastelu rajattiin vuoden 2021 tilinpäätöksiin.

Eläkesijoittajilta löytyi vain vähän sijoituksia siirtokunnissa toimiviin YK:n tilaamassa raportissa listattuihin yrityksiin. Valtion Eläkerahastolla ja Kevalla tällaisia sijoituksia ei ollut lainkaan. Työeläkeyhtiö Elolla sijoituksia oli eniten: Elo oli sijoittanut joitain miljoonia euroja viiteen siirtokuntatoimintaan liitettyyn yritykseen (ks. Taulukko 1). Elon sijoitussalkussa olevista yhtiöistä General Mills on kuitenkin irtautunut siirtokuntatoiminnoista vuonna 2022 (ks. luku 3.11).

Ilmarinen on edellä mainitun siirtokunnista irtautuneen General Millsin lisäksi sijoittanut Alstomiin. Myös Alstom vahvisti Finnwatchille irtautuneensa siirtokuntatoiminnoista (ks. luku 3.4). Ilmarisen sijoitussalkusta löytyy myös Booking Holdings -yhtiö, joka ylläpitää Israelin siirtokuntiin liitettyä Booking.com -varaussivustoa (ks. luku 3.9)¹⁶³.

Varman sijoitussalkusta tarkastelluista yhtiöistä löytyy ainoastaan Booking Holdings, johon Varma on tehnyt kooltaan pienen sijoituksen (kirjanpitoarvo 1,2 miljoonaa euroa).

Eläkesijoittajilta, joiden salkuista löytyi siirtokuntiin liitettyjä yrityksiä kysyttiin hyväksyvätkö ne sijoituskohteeseen Israelin laittomissa siirtokunnissa toimivia yrityksiä. Jos kyllä, eläkesijoittajilta kysyttiin lisäksi hyväksyvät näitä yhtiöitä sijoituskohteeseen, onko niillä yksin tai yhteistyössä muiden sijoittajien kanssa vuoropuhelua kyseisten sijoituskohteiden kanssa siitä, että ne irtautuisivat liiketoiminnasta Israelin siirtokunnissa.

163 Booking Holdings, Booking.com, <https://www.bookingholdings.com/brands/booking/>

Elon mukaan se seuraa, että sen sijoituskohteet toimivat kansainvälisten normien ja sopimusten mukaisesti. Seurattavien asioiden listalla on myös yritystoiminta Israelin siirtokunnissa. Elon mukaan se etsii yrityksiin uskottavia aktiivisia vaikuttamiskeinoja, kuten sijoittajien yhteisiä vaikuttamisaloitteita, mutta tällä hetkellä se ei ole vielä löytänyt sopivaa yhteistyöaloitetta Israelin tilanteeseen liittyen. Elo kuitenkin kertoo jatkavansa sellaisen etsimistä.

Ilmarinen kertoi ettei se sijoita kansainvälisiä normeja rikkoviin yrityksiin paitsi tapauksissa, joissa sillä on mahdollisuus vaikuttamisprosessiin ja sijoituskohteeseen on halukas osallistumaan siihen. Ilmarisella ei ole tällä hetkellä erillistä poissulkevaa politiikkaa, joka kohdistuisi yrityksiin, jotka toimivat tietyillä alueilla. Ilmarinen kertoi, että vuoden 2022 aikana se on luopunut kahden listalla olleen yrityksen omistuksista. Ilmarinen ei kuitenkaan halunnut täsmentää mistä yrityksistä on kyse. Ilmarisen mukaan sijoituskohteena jatkavan yhtiön siirtokuntatoimintojen osalta on aiemmin ollut käynnissä vaikuttamisprosessi, joka on sittemmin onnistuneesti suljettu.

Myös Varma kertoi Finnwatchille poissulkevansa sijoituskohteistaan yhtiöitä, jotka rikkovat kansainvälisiä normeja. Israelin siirtokunnissa toimivat yhtiöt ovat yksi teema Varman teettämässä normirikkomusten seulonnoissa, minkä seurauksena yhtiöitä on poissuljettu sijoituskohteiden joukosta.

Varma kertoi myös, että sillä ei enää marraskuussa 2022 ollut sijoituksia Booking Holdings Inc -yhtiössä. Vakiintuneisiin toimintatapoihinsa vedoten Varma ei kuitenkaan halunnut tarkemmin avata syitä ko. sijoituksesta luopumiselle. Yleisellä tasolla se kommentoi, että "normirikkomukset ovat harvoin täysin mustavalkoisia, vaan samaa teemaa koskevien rikkomusten vakavuus on aina yhtiökohtaista. Vakava rikkomus johtaa aina poissulkemiseen, mutta vakava rikkomus ei ole edellytys sijoituksesta luopumiselle. Salkunhoitaja ottaa kokonaisvaltaisesti huomioon koko yhtiön, jolloin pienempikin rikkomus kokonaiskuva huomioiden voi johtaa salkunhoitajan päätökseen luopua sijoituksesta."¹⁶⁴

164 Varma, sähköpostit Finnwatchille 1.11.2022, 2.11.2022 ja 3.11.2022.

Taulukko 1: Eläkeyhtiöiden sijoitukset YK:n ihmisoikeusneuvoston tilaamaan raporttiin listattuihin yrityksiin, tilanne 31.12.2021

YK-listauksessa nimetyt siirtokuntiin liitetyt yritykset	Työeläkeyhtiö Elo			Ilmarinen			Varma		
	Osuusyhtiön osakkeista %	Kirjanpitoarvo milj. €	Markkinaarvo, milj. €	Osuusyhtiön osakkeista %	Kirjanpitoarvo milj. €	Markkinaarvo, milj. €	Osuusyhtiön osakkeista %	Kirjanpitoarvo milj. €	Markkinaarvo milj. €
Alstom S.A.	-	-	-	0,04 ¹⁶⁵	5	5	-	-	-
Booking Holdings Inc.	0,01 ¹⁶⁶	5,3	6,6	0,01 ¹⁶⁷	7,4	10,6	0 ¹⁶⁸	1,2	1,5
General Mills Inc.	0,01 ¹⁶⁹	2,3	2,8	0,02 ¹⁷⁰	5,3	5,8	-	-	-
Motorola Solutions Inc.	0,01 ¹⁷¹	1,9	3,1	-	-	-	-	-	-
Airbnb Inc.	0,01 ¹⁷²	2,6	2,6	-	-	-	-	-	-
Expedia Group Inc.	0,01 ¹⁷³	1,1	1,7	-	-	-	-	-	-

165 Ilmarinen, Toimintakertomus ja tilinpäätös 2021, s. 55, saatavilla osoitteessa: https://www.ilmarinen.fi/media_global/liitepankki/ilmarinen/taloudellisia-tietoja/toimintakertomus-ja-tilinpaatos/2021_tilinpaatospaketti-nettiin_tilintarkastamaton.pdf

166 Työeläkeyhtiö Elo, Toimintakertomus ja tilinpäätös 2021, s. 38, saatavilla osoitteessa: https://www.elo.fi/-/media/files/yhtioasiat/tulos-ja-taloustieto/2021/elo_toimintakertomus_tilinpaatos_2021.ashx

167 Ilmarinen, Toimintakertomus ja tilinpäätös 2021, s. 56, saatavilla osoitteessa https://www.ilmarinen.fi/media_global/liitepankki/ilmarinen/taloudellisia-tietoja/toimintakertomus-ja-tilinpaatos/2021_tilinpaatospaketti-nettiin_tilintarkastamaton.pdf

168 Varma, Toimintakertomus ja tilinpäätös 2021, s. 34, saatavilla osoitteessa: <https://www.varma.fi/globalassets/tama-on-varma/varman-toimintakertomus-ja-tilinpaatos-2021.pdf>

169 Työeläkeyhtiö Elo, Toimintakertomus ja tilinpäätös 2021, s. 44, saatavilla osoitteessa: https://www.elo.fi/-/media/files/yhtioasiat/tulos-ja-taloustieto/2021/elo_toimintakertomus_tilinpaatos_2021.ashx

170 Ilmarinen, Toimintakertomus ja tilinpäätös 2021, saatavilla osoitteessa https://www.ilmarinen.fi/media_global/liitepankki/ilmarinen/taloudellisia-tietoja/toimintakertomus-ja-tilinpaatos/2021_tilinpaatospaketti-nettiin_tilintarkastamaton.pdf s. 58 (29.9.2022)

171 Työeläkeyhtiö Elo, Toimintakertomus ja tilinpäätös 2021, saatavilla osoitteessa https://www.elo.fi/-/media/files/yhtioasiat/tulos-ja-taloustieto/2021/elo_toimintakertomus_tilinpaatos_2021.ashx s. 49 (29.9.2022)

172 Työeläkeyhtiö Elo, Toimintakertomus ja tilinpäätös 2021, saatavilla osoitteessa https://www.elo.fi/-/media/files/yhtioasiat/tulos-ja-taloustieto/2021/elo_toimintakertomus_tilinpaatos_2021.ashx s.35 (29.9.2022)

173 Työeläkeyhtiö Elo, Toimintakertomus ja tilinpäätös 2021, saatavilla osoitteessa https://www.elo.fi/-/media/files/yhtioasiat/tulos-ja-taloustieto/2021/elo_toimintakertomus_tilinpaatos_2021.ashx s.43 (29.9.2022)

Rahoitusalan yhteydet Israelin siirtokunnissa toimiviin yrityksiin

Rahoitusalan toimijoita tarkasteleva kansalaisjärjestö Banktrack on yhdessä 25 palestiinalaisen ja eurooppalaisen järjestön kanssa tehnyt tarkastelua siirtokuntayritysten taloudellisista suhteista eurooppalaisiin finanssialan toimijoihin.

Järjestön vuonna 2021 julkaisemassa raportissa tuotiin esiin, että lähes 670 eurooppalaisella isolla finanssialan toimijalla oli taloudellisia suhteita kaikkiaan 50 siirtokunnissa toimivaan yritykseen. Siirtokuntatoimintaan liitetuille yrityksille oli tarjottu vuosien 2018–2021 välillä 114 miljardia dollaria lainoja tai vakuutuksia.

Saman raportin mukaan vuonna 2021 eurooppalaisilla sijoittajilla oli 141 miljardin dollarin arvosta näiden 50 siirtokuntatoimintaan liitettyjen yritysten osakkeita tai bondeja.¹⁷⁴ Raportissa tarkastelluissa tapausesimerkeissä nousi em. yhteyksiä esiin myös Suomessa toimivien pankkien kuten Danske Bankin, Svenska Handelsbankenin ja Nordean osalta.

Yrityksiä yritetään painostaa siirtokuntatoiminnan jatkamiseen

Finnwatchin selvityksen aikana kävi ilmi, että siirtokunnista vetäytyviin yrityksiin kohdistuu voimakasta painostusta siirtokuntatoiminnan jatkamiseksi. Monet siirtokunnista vetäytyneet yritykset halusivatkin kommenteissaan korostaa, että kansainvälinen arvostelu siirtokuntatoimintaa kohtaan ei ollut vaikuttanut niiden päätöksiin. Osa yrityksistä, kuten AirBnB, vaikuttaa myös taipuneen painostuksen alla.

Täysin poikkeuksellinen ja hälyttävä ulostulo nousi julkisuuteen tätä raporttia viimeistellessä: yhdysvaltalainen analytiikkayhtiö Morning Star ilmoitti vastuullisuusanalysejä muun muassa sijoittajille tuottavan tytäryhtiönsä Sustainalyticsin lopettavan Israelin miehittämien alueiden kutsumisen miehityksi alueiksi sekä lopettavansa YK:n ihmisoikeusneuvoston¹⁷⁵ sekä israelilaisen yritystoimintaa siirtokunnissa dokumentoivan Who

174 Banktrack, 2021, Exposing the financial flows into illegal Israeli settlements, saatavilla osoitteessa: https://www.banktrack.org/download/exposing_the_financial_flows_into_illegal_israeli_settlements/dbio_report_def_aangepast.pdf

175 YK:n ihmisoikeusneuvosto koostuu 47 valtiosta, ja sen tehtävänä on edistää ja suojella ihmisoikeuksia tarkastelemalla muun muassa YK:n jäsenvaltioiden ihmisoikeusvelvoitteiden ja -sitoumusten toteutumista. Kaudella 2022–2024 myös Suomi on YK:n ihmisoikeusneuvoston jäsen, ks. <https://um.fi/suomi-yk-n-ihmisoikeusneuvostossa-2022-2024>

Profits -järjestön käytön lähteenä.¹⁷⁶ Ulostulo oli seurausta Yhdysvaltain republikaanipuolueen edustajien ja Israelin valtion politiikkaa tukevien järjestöjen yhtiöön kohdistamasta kampanjoinnista.¹⁷⁷

Sustainalytysin palveluja käyttää Suomessa muun muassa eläkeyhtiö Ilmarinen. Ilmarinen kertoi jatkavansa vuonna 2022 käynnistyneitä keskusteluja Sustainalytysin kanssa yrityksen toimintatavoissa tapahtuneista muutoksista ja niiden vaikutuksista yrityksen tuottamaan analytiikkaan. Ilmarinen kertoi myös vertaavansa Sustainalytysin tuottamaa analytiikkaa muihin palveluntarjoajiin nähdäkseen onko palveluntarjoajien tuottamassa tiedossa merkittäviä eroavaisuuksia.¹⁷⁸

7. Yhteenveto

Israelin kansainvälisen oikeuden vastainen miehitys on jatkunut palestiinalaisalueilla ja Golanin kukkuloilla yli 50 vuotta. Tänä aikana Israel on perustanut miehittämilleen alueille satoja laittomia siirtokuntia. Kansainvälinen yhteisö, mukaan lukien Euroopan unioni ja Suomi, on tuominnut siirtokunnat kansainvälisen oikeuden vastaisina. Siirtokuntien perustaminen ja jatkuva laajentaminen on aiheuttanut vakavia ihmisoikeusloukkauksia alueella.

Yritystoiminta siirtokunnissa mahdollistaa siirtokuntien ylläpitämisen ja laajentamisen, ja siihen on siksi kiinnitetty huomiota ihmisoikeuselinten toimesta. YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimisto on todennut, että ottaen huomioon yhteisymmärryksen siirtokuntien oikeudellisesta asemasta sekä niiden aiheuttamista systemaattisista haitallisista ihmis-

¹⁷⁶ Morning Star, 31.10.2022, Morningstar Announces Steps to Address Anti-Israel Bias Concerns in ESG Research, saatavilla osoitteessa: <https://newsroom.morningstar.com/newsroom/news-archive/press-release-details/2022/Morningstar-Announces-Steps-to-Address-Anti-Israel-Bias-Concerns-in-ESG-Research/default.aspx>

¹⁷⁷ Ks. Esim. Times of Israel, <https://www.timesofisrael.com/gop-officials-press-investment-firm-morningstar-over-claims-of-anti-israel-bias/> (viitattu 18.11.2022)

¹⁷⁸ Ilmarinen, sähköposti Finnwatchille 9.11.2022

oikeusvaikutuksista on vaikeaa nähdä että yritykset voisivat toimia¹⁷⁹ siirtokunnissa kansainvälisen oikeuden ja YK-periaatteiden mukaisella tavalla. Ihmisoikeusvaltuutetun toimiston näkemys on vahvistettu myös ihmisoikeusneuvoston toimesta. Ihmisoikeusjärjestöt ovatkin vaatineet yrityksiä vetäytymään siirtokunnista.

Tätä raporttia varten Finnwatch kartoitti yhteensä 40 yrityksen ja eläkesijoittajien taloudellisia yhteyksiä Israelin laittomiin siirtokuntiin. Raportti on päivitys vuonna 2012 julkaistulle raportille, ja se osoittaa, että suuri joukko yrityksiä on päätenyt vetäytymään kokonaan liiketoiminnoista Israelin siirtokunnissa.

Finnwatchin vuonna 2012 listaamista siirtokunnissa toimineista yrityksistä peräti seitsemän on sittemmin luopunut liiketoiminnoistaan siirtokunnissa. Nämä yritykset ovat Alstom, Veolia, General Mills, Heineken, G4S, Avgol ja Soda Stream. Näiden lisäksi myös Rapiscanin siirtokuntiin aiemmin liitetyt Suomen toiminnot on lopetettu.

Moni Finnwatchin jo vuonna 2012 listaamista yrityksistä jatkaa kuitenkin edelleen itse tai omistamiensa yhtiöiden kautta toimintaa siirtokunnissa. Näitä ovat kosmetiikkayhtiö Ahava, vesiyhtiö Eden Springs, erilaisia liikunta- ja alusvaatebrändejä edustava Delta Galil, muoviyhtiö Keter ja autovalmistaja Volvo.

Erityisen huonosti yritysvastuutaan Israelin siirtokuntien osalta kantavat erilaiset alustatalouden yritykset, joiden yhteyksiä siirtokuntiin tarkasteltiin Finnwatchin toimesta nyt ensimmäistä kertaa. Suomalaislähtöinen alustatalousyhtiö Wolt toimii laittomissa siirtokunnissa Itä-Jerusalemossa. Finnwatchille lähettämässään lausunnossa yritys jopa perusteli tätä sillä, että sen missiona on muun muassa tarjota paikallisille kauppiaille ja ravintoloille kasvumahdollisuuksia. Wolt ei vastannut Finnwatchin kysymyksiin koskien sen ihmisoikeuksia koskevaa huolellisuusvelvoiteprosessia.

Myös useat matkailualan alustatalousyritykset kuten AirBnB tarjoavat majoituskohteita siirtokunnissa. Finnwatchin selvityksessä AirBnB:n sivuilta löytyi lukuisia siirtokuntakohteita, joiden väitettiin virheellisesti sijaitsevan Israelissa.

Myös franchise-liiketoimintamallilla toimivien ravintolaketju Pizza Hutin ja kiinteistövälytysyhtiö RE/MAXin toimipisteitä löytyi siirtokunnista.

179 Yritysten toiminnan osalta viitataan hyvin kattavaan listaan erilaisia toimintoja. Näitä ovat a) rakentamista helpottavien laitteiden ja materiaalien toimittaminen siirtokuntien ja muurin sekä niihin liittyvän infrastruktuurin laajentamiseen; b) valvonta- ja tunnistuslaitteiden toimittaminen siirtokuntia ja muuria varten sekä tarkastuspisteille, jotka liittyvät suoraan siirtokuntiin; c) asuntojen ja kiinteistöjen purkamiseen tarkoitettujen laitteiden toimittaminen maatilojen, kasvihuoneiden, oliivitarhojen ja viljelykasvien tuhoamiseksi; d) turvapalveluiden, -laitteiden ja -materiaalien toimittaminen siirtokunnissa toimiville yrityksille; e) Siirtokuntien olemassaoloa tukevien palveluiden ja tarvikkeiden tarjoaminen, mukaan lukien kuljetuspalvelut; f) pankki- ja rahoitustoimet, jotka auttavat kehittämään, laajentamaan tai ylläpitämään siirtokuntia ja niiden toimintaa, mukaan lukien lainat asumiseen ja yritysten kehittämiseen; g) luonnonvarojen, erityisesti veden ja maan, käyttö liiketoiminnallisiin tarkoituksiin; h) saastuttaminen ja jätteiden tuominen palestiinalaiskyltiin; i) Palestiinan rahoitus- ja talousmarkkinoiden rajoittaminen sekä käytännöt, jotka haittaavat palestiinalaisia yrityksiä, mukaan lukien liikkumisen rajoittaminen sekä hallinnolliset ja oikeudelliset rajoitukset; j) siirtokuntalaisten kokonaan tai osittain omistamien yritysten tarjoamien sellaisten etujen ja sijoitusten käyttö, joiden tarkoituksena on kehittää, laajentaa tai ylläpitää siirtokuntia.

Tutkituista kaupan ketjuista vain Kesko on tehnyt selkeän linjauksen siirtokuntatuotteiden kieltämisestä valikoimistaan. Toisaalta se oli ainoa kaupan ketju, jonka valikoimista löytyi Finnwatchin kyselytutkimuksessa pieni erä siirtokunnasta tuotuja elintarvikkeita. Kesko kuitenkin kertoi puuttuneensa asiaan välittömästi.

Eurooppalaisten kauppaketjujen ja muiden maatalous- ja elintarvikemarkkinoiden toimijoiden yleisesti hyödyntämän Global G.A.P. -sertifiointijärjestelmän havaittiin tukevan siirtokuntatuotteiden tuontia EU-alueelle mahdollistamalla laittomissa siirtokunnissa sijaitsevien tuotantotilojen sertifiointin. Global G.A.P. -sertifikaatin on saanut kaikkiaan 136 Israelin laittomiin siirtokuntiin liittyvää toimijaa.

Eläkeyhtiöistä vain Eläkeyhtiö Elolla oli tätä raporttia laadittaessa vähäistä merkittävämpää sijoitustoimintaa YK:n ihmisoikeusneuvoston toimeksiannosta laadittuun raporttiin listattuihin siirtokuntiin liitettyihin yhtiöihin. Vaikka Elon vastuullisuusseurannassa siirtokuntatoiminta on indikaattori normirikkomuksesta, se ei ollut aloittanut vaikuttamisprosessia em. yhtiöihin.

8. Suositukset

Päätäjille

- Yritysten kotivaltioilla on YK:n ihmisoikeuksia ja yritystoimintaa koskevien ohjaavien periaatteiden mukaisesti velvollisuus valmistaa, että yritykset eivät ole osallisina ihmisoikeusloukkauksissa. Erityisen painava tämä velvollisuus on konfliktialueilla tilanteessa, jossa alueella toimiva isäntävaltio ei välttämättä kykene tai halua suojella ihmisoikeuksia. Suomen ja Euroopan unionin tulisi ohjeistaa yrityksiä välttämään yritystoimintaa Israelin laittomissa siirtokunnissa sekä kieltää siirtokuntatuotteiden maahantuonti EU-alueelle.
- EU-alueelle tulee saattaa voimaan kattava kansainvälisiin yritysvastuustandardeihin pohjautuva yritysvastuulakidirektiivi. Direktiivin henkilöllisen soveltamisalan tulee koskea laajasti erikokoisia yrityksiä, mukaanlukien pk-yritykset, ja sen tulee mahdollistaa nykyistä paremmin uhreille vahingonkorvauskanteet Euroopan unionin jäsenmaiden tuomioistuimissa. Direktiivissä yrityksille säädettävän huolellisuusveloitteen tulee kattaa yritysten koko arvoketju.

- Tullitilastoon tulee saada erillinen tilastointi Golanilta ja Israelin siirtokunnista palestiinalaisalueille tuleviin tuotteisiin. Euroopan unionin tullikoodeksin päivityksen yhteydessä tullitietojen julkista saatavuutta on lisättävä. Esimerkiksi viejä- ja tuojayritysten tietojen tulee olla julkisesti saatavilla.
- YK:n ihmisoikeusneuvoston toimeksiantona tulisi ylläpitää päivittyvää listaa Israelin siirtokunnissa toimivista yrityksistä.

Yrityksille

- Yritysten tulee lopettaa liiketoiminta ja muut liiketoimintasuhteet Israelin laittomiin siirtokuntiin. Israelin siirtokunnissa eri tavoin liiketoimintaa harjoittaneiden yritysten tulee selvittää, millaisia haitallisia ihmisoikeusvaikutuksia ne ovat ennen vetäytymistään aiheuttaneet (*cause*) tai millaisten haitallisten vaikutusten syntymiseen ne ovat myötävaikuttaneet (*contribute*) ja korjata tai osallistua niiden korjaamiseen.
- Yritysten tulee YK-periaatteiden mukaan pyrkiä ehkäisemään ja lieventämään liiketoimintasuhteisiin linkittyviä (*linked-to*) haitallisia ihmisoikeusvaikutuksia silloinkin kun ne eivät ole itse myötävaikuttaneet niiden aiheutumiseen. Israelin siirtokuntia koskevassa tilanteessa kyse voi olla esimerkiksi kaupankäynnistä sellaisen alihankkijan kanssa, joka toimii myös siirtokunnissa.
- Sertifiointi- ja auditointijärjestelmien tulee keskeyttää sellainen sertifiointi- ja auditointitoiminta Israelin laittomissa siirtokunnissa, joka mahdollistaa ja tukee siirtokuntatuotteiden vientiä maailmanmarkkinoille ja sitä kautta ylläpitää siirtokuntia miehittyillä alueilla
- Yritysten tulee sitoutua YK:n ihmisoikeuksia ja yritystoimintaa koskeviin ohjaaviin periaatteisiin, ja noudattaa niitä johdonmukaisesti kaikissa tilanteissa – myös silloin kun yrityksiin kohdistuu painostusta toimia toisin. YK-periaatteet ovat kansainvälisesti sovittu vakiintunut standardi yritysten ihmisoikeusvastuusta ja sen noudattamisesta. YK-periaatteisiin nojautumalla yritykset voivat välttää joutumasta osapuoleksi poliittisiin konflikteihin. Yritysten tulee edellyttää YK-periaatteisiin sitoutumista myös kaupallisilta kumppaneiltaan.

Finnwatch ry
Malminrinne 1B, 2. krs
00180 Helsinki
info@finnwatch.org
www.finnwatch.org
[@Finnwatch1](https://www.instagram.com/Finnwatch1)